

REŞAD EKREM KOÇU

14

TDV İSAM
Kütüphanesi Arşivi
No 28.551

İSTANBUL

ANSİKLOPEDİSİ

(İSTANBULUN ALFABETİK KÜTÜĞÜ)



CİLT : 9
SAYI : 132

SAHİFE :

4867 - 4882

EBÜZZİYA

KOÇU YAYINLARI
MEHMED KOÇU

Servili Mescid Sok. Kurt İş Han No. 304
CAĞALOĞLU — İSTANBUL

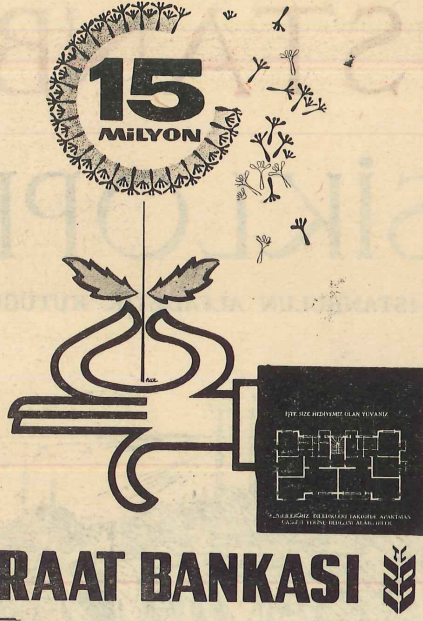
★

Mektup ve havale adresi :
Posta Kutusu 419 — İSTANBUL

★

YAYLACIK MATBAASI
İSTANBUL — 1967

1967 YILINDA SİZE HEDİYEMİZ



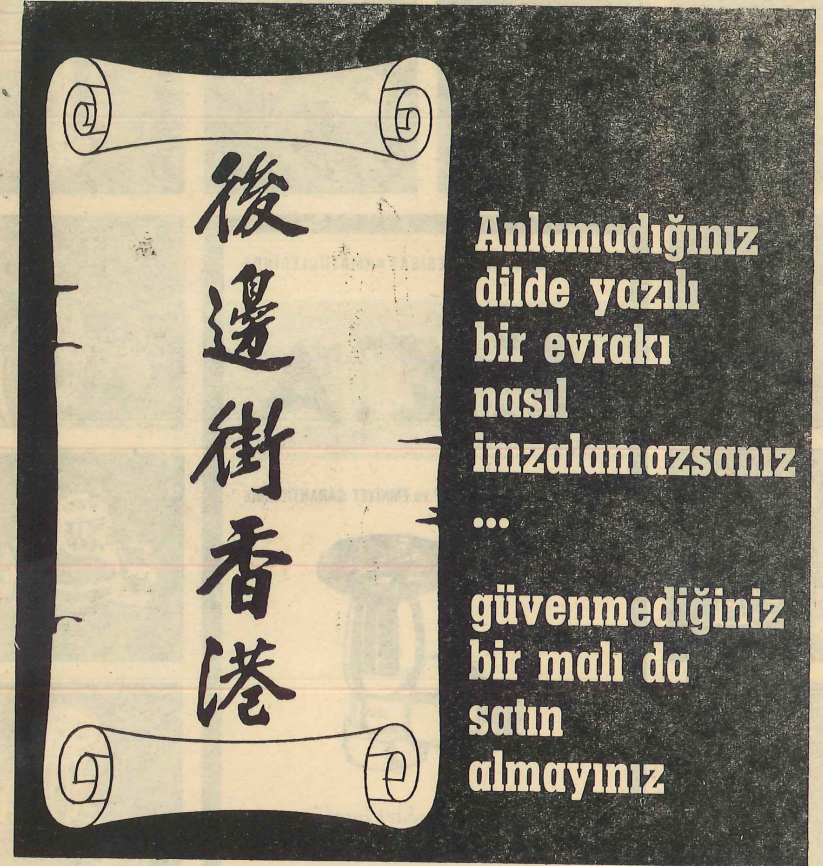
İSTANBUL ANSİKLOPEDİSİ — Ayda bir çıkar Ansiklopedik Meemua

— İmtiyaz sahibi: Koçu Yayınları Sahibi Mehmed Koçu —

Yazı İşleri Müdürü: Reşad Ekrem Koçu

FİYATI: 350 Kırş.

Basıldığı Tarih: 18.10.1967



Arçelik memleketimizde mevcut on beşe yakın markanın toplamından fazla satılan tek markadır
Arçelik'e gösterilen bu güven size de güven verecektir.

ARÇELİK

saadetinizin anahtarıdır

Yeni Ajans — 7437

Resad Ekrem Koyu

sul çocuğa kitab, defter ve sair ders levâzımı, gıdâ ve giyecek yardımı yapıyordu. Ayrıca yardım derneği tarafından laboratuvarlar için çeşitli ders araçları, haritalar, kız öğrenciler için bir dikiş makinası ve müzik dersleri için kemanlar ve mandolinler alınmışdı; program dışında ücretsiz müzik ve dikiş dersleri verilmekteydi. Okulun hollinde, mermer bir kâide üstünde Atatürk'ün büstü etrafında Attilâ, Cengiz Han, Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim, Köprülü Mehmed Paşa, Mimar Sinan, Mihhat Paşa ve Namık Kemal resimleri ile, noksan da olsa, bir Türk büyükleri köşesi yapılmışdı. Bu orta okuldan 1956 - 1965 arasında 340 öğrenci diploma almışdır. (B.: Ebüssuud İlk Okulu).

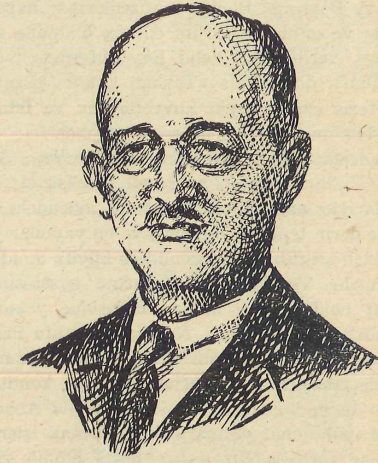
Hakkı GÖKTÜRK

EBÜSSUUD SUYU — Şehre Ebüssuud Efendinin hayır eseri olarak (B.: Ebüssuud Efendi) hicri 976 (M. 1568 - 1569) yıllarında akıtılmış, Halkalı sularından biridir. Ebüssuud Efendi Halkalı köyü civarında Müderris köyünde doğmuşdu.

Suyun kaynağı, şehir suları dışında, Maltepe kılasının Kuzeyinde Ferhad Paşa Çiftliği doğusunda Demirkapı denilen yerdedir. Buradan künklere giren sular, Çiğöz Merasından Gümüş Suyu yolu ile diğer Halkalı sularının künklerinin toplandığı, bugün artık bir kaç harap yıkık duvarından başka bir şey kalmamış bulunan Çiğöz Çiftliğindeki su kubbesine gelirdi. Bu kubbeden sonra su yolu şehre doğru devam ederek Mevlevihâne Kapısı ile Topkapısı arasından surları geçerdı. Surlardan sonra suyun şehir içi şebekesi Topkapı, Taşmektep, Şehremini ve Macuncuda nihayetlenir, burada su borusu Çifte Maslaklar terazisi denilen su terazisine yükselerek civardaki hayrat çeşmelerden akardı. Buraya kadar olan su yolunun boyu bir buçuk kilometreyi buluyordu. Sonradan tekrarlanan onarmalarla künk yollar pik boruya çevrilmişdi. Ebüssuud Efendi suyunun yakın zamana kadar şehirde Macuncuda, Şehreminde akar halde yedi çeşmesi vardı. Buradan Çapa civarında Macuncu Hamamı yakınındaki Ebüssuud Efendinin çeşmesi Türk klasik mimari devrinden kalma eski bir yapıdır. (B.: Ebüssuud Efendi Çeşmesi)

Sâdi Nâzım NİRVEN

EBÜZZİYA (Velid) — Büyük gazeteci, matbaacı, yurdunun en kara günlerinde en sil ve temiz duyguları vatan uğrunda mücâhid, Türk basınının yüz akı temsilcilerinden, bir hassa «Tevhîdi Efkâr» gazetesinin sâhibi ve başmuharriri; 1884 de İstanbulda doğdu; büyük gazeteci ve matbaacı Ebüzzıya Mehmed Tefvik Beyin üçüncü oğludur (B.: Ebüzzıya Mehmed Tefvik Bey; Ebüzzıyazâde Talha Bey). Önceleri Ebüzzıyazâde Velid Bey diye tanınmış, soyadı kanunu çıktıkdan sonra babasının kullandığı Ebüzzıyâ künyesini soyadı olarak almışdır.



Velid Ebüzzıya
(Resim: Sabiha Bozcalı)

Kendisinden iki yaş kadar büyük kardeşi Talha Beyle birlikte Galatasarayî Sultanisinde okur ve bu mektebin sekizinci sınıfında iken (1900) babasının ve on birinci sınıf talebesi ağabeyisi Talha'nın Konya'ya sürülmeleri üzerine mektebden çıkarılmıştır. Daha sonra Sen Benua Fransız Lisesine girmiş ve buradan diploma almışdır. Liseyi bitirdikten sonra hukuka devama başlamış, fakat geçim mecburiyeti karşısında terkederek Diyyunu Umumiye Tercüme Kaleminde memur olmuştur.

1908 de İkinci Meşrutiyetin ilânı üzerine babası ve kardeşi Konya'dan İstanbul'a dönmüşler; Velid Bey de Avrupa'ya gitmek fırsatını bulmuş ve hukuk tahsilini Paris'te ikmal etmiş, aynı zamanda Siyasi İlimler Mektebinden de mezun olmuştur. Memlekete dönünce baba-

KALORİFER ve SIHHİ TESİSAT ARMATÜRLERİNDE

E.C.A.

MARKASI «YÜKSEK EVSAF ve EMNİYET GARANTİSİDİR»

150 den fazla standart imalâtımızla sayın müşterilerimizin hizmetindeyiz.

— TÜRKİYE GENEL DİSTRİBÜTÖRÜ —

ELMOR Tic. ve Mümessillik Ltd. Şti.

sının malı olan Tasviri Efkâr gazetesinde ve babasının yanında gazetecilik hayatına atılmıştır. 1913 te babasının ölümü üzerine gazetenin başmuharrirliğini üstüne almış ve kardeşi Talha ile birlikte 1918 e kadar gazeteyi çıkarmaya devam etmiştir.

Birinci Cihan Harbi içinde Tasviri Efkâr Türkiye'nin en çok satan resimli günlük gazetesi olmuştu. Mütarekede İstanbul'un işgali sırasında Şehzadebaşı'nda şehid edilen askerlerin fotoğraflarını çekip teksir ederek etrafa yaydığı için İngilizler tarafından tevkif edilerek Malta'ya sürülmüştür. Bu arada ağabeyisi Talha Bey Bekiraga Bölüğü mahzenlerinde hapse dilmiş ve orada teverrüm ederek ölümüne sebebiyet verilmiştir. Velid Bey zaferden evvel İstanbul'a dönüşünde «Tevhidi Efkâr» gazetesini tesis ederek işgal kuvvetlerinin ve İstanbul hükümetinin tazyiklerine rağmen bir ar mücadeleden geri kalmamış, İstanbulda Ankara Hükümetinin gayri resmî sözcüsü olmuş, yazlarıyla umumî efkârda millî mücadele halinde derin tepkiler yaratmış ve bu yazılarıyla işgalden ıstırap duyan gönüllere büyük ümidler vermiştir. Velid Bey bir taraftan gazetesinde fırsat buldukça ve imkân nisbetinde yabancı sansürle ve Said Molla, Nemrud Mustafa Paşa, Damad Ferid Paşa gibi vatan hainleriyle mücadele ederken bir taraftan da icra komitesi azası bulunduğu gizli M.M. Grupunda Anadolu'ya mühimmat ve malzeme kaçırmak işlerin de her türlü cefâyı, kahrı, hattâ ölümü göze alarak kahramanca çalışmıştır. Velid Bey bu işlerde çok defa, yalnız bir idareci gibi çalışmamış, zaman zaman fedâî, hammal, gemici gibi, cephane depolarını soymak, mavnadan mavnaya sırtında çuval, sandık taşımak ve cephane yüklü mavnaların dümenine geçip bunları işgal filolarının arasından geçirerek Karadeniz yoluyla Anadolu'ya ulaştırmak suretile de yapmıştır. Zaferden sonra gazetesindeki vatanperverane neşriyatı ve M.M. Grupundaki değerli hizmetleri dolayısıyla İstiklâl Madalyasıyla taltif edilmiştir.

Fakat, Cumhuriyetin ilânından sonra gazetesindeki bazı neşriyat dolayısıyla evvelâ İstanbul, sonra Diyarbakır İstiklâl Mahkemelerine sevk edilmiş, beraat etmiş ve Takriri Sükûn Kanunu mucibince kapanan gazetesine neşir müsaadesi verilmiştir. Ancak, bir müddet ga-

zeticilik hayatından çekilerek 1881 de babasının tesis ettiği «Matbaai Ebüzzıya» nın idaresi ve kitapları ile meşgul olmuştur.

Sonra 11 haziran 1935 te «Zaman» gazetesini tesis ederek bunu 19 nisan 1936 tarihine kadar devam ettirmiştir.

1940 ta kardeşi Talha'nın oğlu Ziyad'ın tesis ettiği Tasviri Efkâr'da tekrar başmuharrirliğe başlamış, bir taraftan da matbaasında bastıracağı kitab yayınlarında bulunmuş, son zamanlarda da başında bulunduğu bir yazı heyeti marifetiyle «Fen ve Sanat Ansiklopedisi» ni forma forma neşre başlamıştır.

Büyük gazeteci Velid Ebüzzıyâ 1944 sonlarında zatürreeye yakalanmış, fakat birkaç kere tepen hastalık, nihayet Alman Hastanesine yatırılmış ve 11 ocak 1945 te vefat etmiştir. Bakırköydeki ailesi mezarlığına gömülmüştür.

R.E. Koçu cenâzenin kaldırılışını şöyle anlatıyor: «... Kar bir karış, tipi bütün dehşeti ile devam ediyor. Bayazd Camiinin musalla taşlarında iki tabut, biri Velid Ebüzzıyanın, öbürü General Ali Fuad Cebesoyun vâlidesi Zekiye Hanım efendinin, bir de, bir tahta parçası üzerinde, üstüne mor grep ilştirilmiş bir kundak... Namazlar kılındı, cenâzeler kalkıyor... Bando, yüz kişi kadar resmî temsilciler, polisler, askerler Zekiye Hanımın tabutunu almış, Veznecilere doğru yürüyor, Chopin'in cenâze marşının nağmeleri karayel ile savrula savrula uzaklaşıyor. Kundak, yanında üç arkadaşı bulunan bir babanın kucağında, mor yemeni, grep bir zambak yaprağı gibi uçuyor.. Velid Bey Yenikapı İstasyonuna ve oradan tirenele Bakırköyüne götürülecek. Bando yok, resmî temsilciler yok, ama o tabutun ardında, koca İstanbul şehri var, tabaka tabaka, sınıf sınıf Türk milleti var.»

O gün cenazede bulunmuş Üsküdarlı halk şâiri Vâsıf Hocanın tarihidir:

Fırtınaya tipiye aldım iden mi var
Toprağa verilecek vatanperverin biri
Beş namaz vakti ile çıktığı tarihin üstad
«Tevhidcinin ardında koca İstanbul şehri»

1950 — 5 = 1945

Tarih 5 rakamı ile tâmiyelidir.

Velid Beyin matbaası ve gazetesi Türk gazetecilerinden birçoğuna mekteb vazifesi görmüştür. Avrupa gazetecilik ve matbaacılığını yeniliklerini ilk defa memleket sokan Velid Bey olmuştur. Meselâ ilk rotatifi getirip kullanan, gazeteyi ilk defa resim ve haritalarla süsleyerek daha çekici bir hale getiren o olduğu gibi gündelik gazetelerde spor yazılarına ve tenkidlerine ilk defa yer veren, hattâ bir futbol maçına bir gazete namına ilk defa bir kupa koyan olmuştur. Türkiye'de modern gazetecilik, Velid Ebüzzıyanın çıkardığı Tasviri Efkâr ve Tevhidi Efkâr gazeteleri ile başlamış ve gelişmiştir.

Aylık Ansiklopedide (1945 «G.R.» imzalı bir makale yukardaki satırların başlıca kaynağı olmuştur. «G.R.» remzinin sahibini bulamadık, fakat, hak ve hakikatleri yazmasını bilen muharrir güzel yazısını şöylece bağlamıştır:

«Kuvvetli bir seciye sahibi idi. İnandığı fikirlerle, her ne pahasına olursa olsun bağlı kalır, bu hususta fedakârlık yapmaktan ise, daima, hususî menfaatlerini, hattâ rahat ve huzurunu feda etmekten çekinmezdi. Şahsına karşı yapılan fenalıkları müsamaha ile karşılar, fakat memleket menfaatine aykırı bir hareket katiyen affetmezdi. Fikir ve kanaatlerine taassub derecesine varan bağlılığı birçok itirazlara vesile olmuş, fakat bu bağlılıklarında samimî oluşu ve hiç bir menfaat hissiyle hareket etmeyişi, muarızlarının bile takdirini celbetmiştir. Pek çok sahalarda ileri fikirli olan Velid Bey millî ananelerin muhafazasında son derece muhafazakârdı. Ananeye bağlılığı ve akide kuvvetini millî muvaffakiyetin temeli sayar ve bunun terakkiye bir engel teşkil etmediğine misal olarak İngiltere ve Japonya'yı gösterirdi.

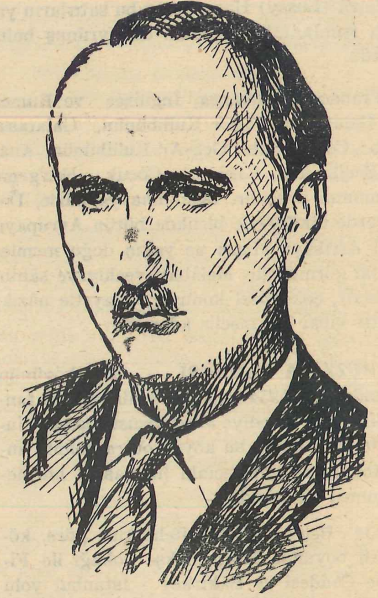
«İstanbul Basın Birliğinin kendisi hakkında verdiği hüküm şudur: Türk matbuatının yüz akı. Bu tavsif Velid Ebüzzıyanın karakter ve şahsiyetini izaha kâfidir.»

EBUZZIYA (Ziyad) — Gazeteci, Matbaacı, editör; 1911 ünlü bir matbaacı - gazeteci âilenin oğlu olarak İstanbulda doğdu; babası Ebüzzıye Talha Beydir, annesinin adı Hâdiye Hanımdır, Tepedelenli Ali Paşanın torunlarından (B.: Selimoğlu, Hâdiye); Ebüzzıye Meh-

med Tefvik Bey dedesi, büyük vatanperver gazeteci Velid Ebüzzıya amcası olur; babasının ölümünde on yaşında idi, amcasının himâyesinde âilenin şânına lâyık dikkatle yetiştirildi (B.: Ebüzzıya, Velid; Ebüzzıya Mehmed Tefvik Bey; Ebüzzıya Talha Bey); ilk kısmından başlayarak Galatasaray Lisesinde okudu, 1932 de lise tahsilini, 1936 da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesini bitirdi; 1944 de Nuri Demirağ'ın Gök Okulunda uçuş pilot brövesi aldı.

Liseyi bitirince Ebüzzıya Matbaasının idare müdürülüğünü yapmaya başlayarak amcasının en yakın yardımcısı olmuş, dolayısı ile babasının hayatına atılmıştı. Hukuk Fakültesinden diploma aldıktan sonra da matbaadan ve basından ayrılmadı; 1939-1943 arasında bir ek iş olarak Robert Kolede türkçe, tarih ve coğrafya öğretmenliği yaptı.

Velid Ebüzzıya hayatının son yıllarında gazetecilikten çekilmiş, yalnız matbaacılık ile meşgul oluyordu; Ziyad Ebüzzıya 1940 da Tasviri Efkâr Gazetesini yeniden çıkarmaya başla-



Ziyad Ebüzzıya
(Resim: Sabiha Bozcaklı)

dı; Türkiye basın tarihinde çok şerefli bir yeri olan bu gazetenin bu yeni ve son devri on sene kadar sürdü; 1947 de hastalandı, İsviçrede bir sanatoryomda tedâviye gitti, başsız kalan Tasvir gazetesi, İstanbulun ikinci kademedeki bir gazetesi iken ihmaller yüzünden 1949 da kapandı. Kendisi İsviçrede bulunur iken 1950 seçiminde Demokrat Partinin adayı olarak Kon-yadan millet vekili seçildi. Fakat aile mesleğini ihmal etmedi, «Tasvir Nesriyatı» adı tercemeye ve telif eserler basdı, Beyoğlunda Gen Kitap Sarayı adı ile büyük bir kitabevi kurdu. Amcasından müdevver bir iş olarak her yıl Ebüzziya Takvimini çıkarmak da başlıca mes-galelerinden biri oldu. 1956 - 1957 arasında politika hayatından tamamen çekildi.

İki defa evlenmiştir; ilk zevcesi Azerbaycan istiklâline çalışmış olanlardan ve o memleketin kısa süren müstakil Türk cumhuriyeti devrinde mâliye nazırlığı yapmış Abdülali Emir-can Beyin kızı Vâlâ Hanım'dır, bu hanımdan Alev (doğumu 1938) ve Talha (doğumu 1941) adında iki evlâdı olmuştur. İkinci zevcesi İsviçreli Selva (Lussy) Hanım olup bu satırların yazıldığı sırada (1967) ondan da ayrılmış bulunuyordu.

Fransızca, Almanca, İngilizce ve Rumca bilir. Galatasaray Spor Kulübünün, Galatasaraylılar Cemiyetinin, Gen-Ar Kulübünün, Anadolu Kulübünün, Kızılayın, Çocuk Esirgeme Kurumunun üyesidir. İskandinavya hâric, Demir Perde ülkeleriyle birlikte bütün Avrupayı, Şimali Afrikayı, Mısırı ve yakın doğu memleketlerini görmüştür. Melâhati vechiyeye sâhib, ince, zarif, çok güzel konuşur, gaayetle nâzik, gaayetle kibar bir meclis adamıdır.

EBÜZZİYA CADDESİ — Bakırköyünün yollarındandır; 1934 Belediye şehir rehberi tanzim edilir iken Belediye Mektubcusu Osman Nuri Ergin tarafından bu köyde oturma gelmiş ünlü matbaacı ve gazetecinin hâtrısına hürmeten konmuş bir isimdir.

1934 Belediye Şehir Rehberine göre, köyün yalı boyunda Mormenekşe Sokağı ile Fişekhâne Caddesi ve Bakırköy - İstanbul yolu arasında uzanır; Ekrem Bey Sokağı, Sakızlı Yalı Sokağı, Hasan Lâmi Bey Sokağı, Hamdi Paşa Mektebi Sokağı, Kartopu Sokağı, Bilgi

Sokağı, Mâbed Sokağı, Taşevler Sokağı, ve Ömer Naci Sokağın bir kıvrımı ve Yenimoda Sokağı ile kavuşakları vardır (1934 B.Ş.R. Paf-ta 12).

Fişekhâne Caddesi ve İstanbul yolu tarafından gelindiğine göre iki araba geçecek genişlikde asfalt bir yol olup 2-3 katlı ahşap ve kâgir evler, 4-5 katlı beton apartimanlar arasından geçer. Caddenin yalı boyunda Mormenekşe Sokağı ile bütün kavuşağında lebideryâda Bakırköyünün meşhur Viyana Gazinosu bulunmaktadır. Bu gazinonun yanından gaayet dar bir merdivenle sâhil yoluna inilir. Cadde üzerine Ayios Yorgiyos Rum Ortodoks Kilisesi, Surp astvazazın Ermeni Kilisesi, Bakırköy Özel Dadyan Ermeni Orta Okulu, Şafak Sineması, Mehtab sineması, Emniyet Sandığı şubesi bulunmaktadır. 1 kunduracı-çantacı mağazası, 1 saatçi, 1 kuruyemişçi, 1 berber, 1 lokanta, 3 itriyatçı, 1 nalbur, 1 inşaat malzemesi mağazası, 1 yüncü, 1 yumurtacı, 4 bakkal, 1 bisikletçi, 3 kunduracı, 1 mobilyacı - halıcı, 1 şekerçi - helvacı, 1 tekeli bâyii - kurukahveci, 1 kasab, 1 fotografcı, 1 ekme fırını, 1 yorgancı, 1 manav, 1 yumurtacı ile işlek bir çarşı boyudur (Hazi-ran 1966).

Hakkı GÖKTÜRK

EBÜZZİYA KÖŞKÜ — Bakırköyünde İskele Caddesinde İskele Çıkmazı adındaki sokakdadır; bir bodurum katı üstünde iki katlı ve bir de çatı katı bulunan, bodurumu ve birinci katı kâğır, ikinci katı ile çatı katı ahşap, geçen asır ortalarında bir İngiliz tarafından yaptırılmış devrinin İngiliz mimârîsi tarzında bir binâ olup Ebüzziyâ Mehmed Tevfik Bey tarafından 1882 de satın alınmıştır; yapıdan İngilizin adı tesbit edilemedi. Aslında, aynı plânda mütenazir bitişik iki köşk iken Ebüzziya Mehmed Tevfik Bey birinci katda orta duvarın bir parçasını kaldırtmış, ikinci katda da orta duvarda bir kapu açdırarak iki köşkü bir büyük köşk yapmıştır.

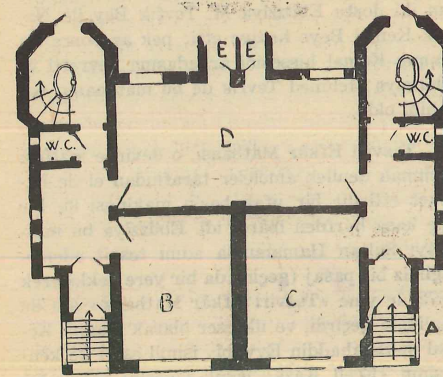
Birinci katdan ikinci kata, ikinci katdan çatı katına çıkan spiral (helezonî) merdivenler binânın arka bağçe tarafında olup sekizer köşeli iki kulecik içindedir ve bu kulelerin üstü sekizer köşeli piramid (ehran) şeklinde birer külâh ile örtülmüştür. Köşkün ön yüzünde

ikinci katın önünde boydan boya bir balkon vardır, balkonun üstü 7 ahşap sü-tün üzerine atılmış meyilli bir saçakla örtülmüştür. Cebheden bakıldığına göre ikinci katda, soldaki köşkün yan yüzünde bir cumba (Şahnîşin), sağdaki köşkün yan yüzünde de bir küçük balkon vardır. Köşkün mutfağı, kileri ve çamaşırlığı arka bağçede, binâ dışında müstakil çatı altında yapılmıştır, birinci katdan üstü örtülü iki koridor ile geçilir.

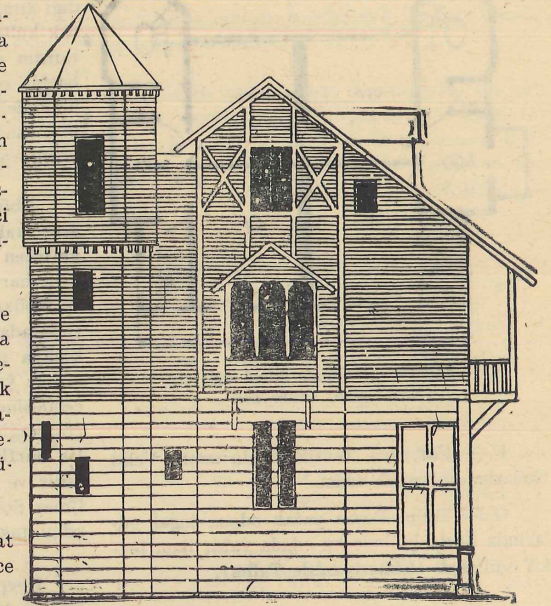
Bu köşk ünlü bir matbaacı âileye 78 yıl mesken olmuştur. 1960 yılında Mehmed Baş adında Zonguldaklı bir demir tüccarına satılmıştır, bu zâtin ilk işi de ahşap olan ikinci kat ile çatı katının ve merdivenleri ihtivâ eden kuleleri betonlaştırarak binanın mimarî hüviyetini yok etmek olmuştur.

Tarihi köşkün birinci ve ikinci kat plânları üzerinde bâzı hâtıraları şöylece tesbit edebildik:

A — Cebhede sağdaki kapu. Birinci Cihan Harbinden sonra İstanbulun işgal altında bulunduğu kara yıllar içinde Velid Beyi Malta Adasına sürmek üzere sabahın saat dördünde tevkife gelen



Ebüzziya köşkünde birinci kat
(Kroki plân: Ömer Tel)



Bakırköyünde Ebüzziya köşkü
(Kroki resim: Ömer Tel)

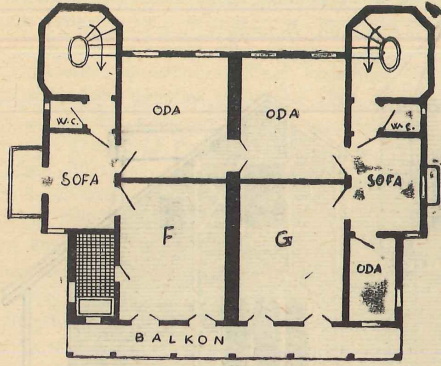
bir İngiliz tüfenk dipçigi ve baltalarla kırılmışlardı. Bu acı tarih hâtırası 1960 yılına kadar muhafaza edilmiştir.

B — Ebüzziyâ Tevfik Beyin, sonra Velid Ebüzziyanın çalışma odası ve kütübhânesi. Bu oda İkinci Abdülhamid zamanında üç defa basılmış ve içinde bulunan evrak zabtiye nazırlığa götürülmüştür. Mütâreke ve işgal yıllarında köşkü basan İngilizler Velid Beyi bu odada tevkif etmiş, ve buradan alıp götürmüşlerdir. Velid Bey M.M. Grupunda çalışır iken arkadaşları ile bu odada toplanır ve bâzı geceler sabaha kadar çalışırlardı (B.: Ebüzziya, Velid).

C — Oturma odası,

D — Yemek odası - Salon. Ebüzziya Tevfik Bey tarafından, iki köşk birleştirilir iken ara duvarı bu kısımda yıktırılmıştır, iki köşkün birer odası birleşerek bir salon olmuştur.

E — Mutfaka, kilere, çamaşırlığa giden koridorlar.



Ebüzziya köşkünde ikinci kat
(Kroki plân: Ömer Tel)

F — Ebüzziya Tevfik Beyin sonra Velid Ebüzziyanın yatak odası.

G — Talha Beyin yatak odası, işgal yıllarında hasta hâlinde bu odada yatar iken tevki edilmişdi (Ebüzziyazâde Talha).

Köşkün diğer odaları hanımların oturma odaları, çocukların yatak ve çalışma odaları olmuştur. Çatı katında bulunan dört odanın üçü başdan başa kitab, gazete ve mecmua koleksiyonları ile dolu idi. Bir oda da sandık odası idi.

EBÜZZİYA MATBAASI — Türk basın ve maarifi tarihinde hizmeti çok büyük olmuş bir müessesedir; Ebüzziya Mehmed Tevfik Bey tarafından hicri 1299 (M. 1881 - 1882) senesinde Galatada Mahkeme Sokağında Arab Camii minâresi yanında 8 numaralı binâda kurulmuştur.

Bu binâ aynı sokakda hâlâ durur; zamanında «Ticârethane» diye anılırdı; dört katlı eski taş bir yapı olup cephesinde Ebüzziya Matbaasının yağlı boya ile türkçe ve fransızca olarak yazılmış adı da pek açık olarak okunmaktadı idi. Matbaanın kapusu olduğu muhakkaktır, beton ile örülüp kapatılmış bir kapunun üstünde, duvarın sarı zemini üstüne kenarları kırmızı zırlı penbe boya ile ve küfi hat ile «Matbaai Ebüzziya» yazılmışdır; ki bu küfi

yazı Ebüzziya M. Tevfik Bey tarafından basıldığı kitâblar üzerinde matbaasının amblemi olarak kullanılmışdır, ve bizzat kendisi tarafından tanzim edilerek yazılmışdır. Beton ile örülüp battal edilmiş kapunun üstündeki pencerenin üstünde de koyu kırmızı boya ile ve batone kapital harflerle fransızca «Imprimerie Ebüzziya» yazılmışdır.

Ebüzziya Matbaasının bu binâda iki üç sene kaldığını tahmin ediyoruz. Avrupadan getirilen yeni baskı makinaları ve çoğaltılan yeni harf kasaları ile matbaaya küçük gelmiş ve Ebüzziya Matbaası 1884-1885 arasında yine Galatada Çınar Sokağında daha müsâid bir taş binâyâ nakledilmiş ve asıl parlak gelişmesini orada yapmıştır. Çınar Sokağındaki binânın cebhesine de türkçe ve fransızca yazılar, Türkçesi değişik bir küfi hat ile, fransızcası da gotik harflerle yazılmışdır; bu binâ da durmaktadır ve yazılar aydın olarak okunmaktadır. Çınar Sokağı zamanımızda «Kartçınar Sokağı» adını taşımaktadır.

Devrinin büyük gazetecisi ve muharriri Ebüzziya Tevfik Bey matbaacılığa 1872 de 23 yaşında başlamışdı. 1871 de kendisinin de muharrirlerinden bulunduğu Tasviri Efkâr Gazetesinin ve Matbaasının sâhibi Şinâsi Efendi ve fat etti (B.: Şinâsi Efendi). Hükûmet tarafından satışa çıkarılan Tasviri Efkâr Matbaasını Mısırlı Mustafa Fâzıl Paşa satın alarak (B.: Mustafa Fâzıl Paşa, Mısırlı), Şinâsinin en yakın iki dostu Ebüzziya M. Tevfik Bey ile Namık Kemal Beye hediye etti; pek az sonra da Namık Kemal hissesini arkadaşına devretti ve Ebüzziya Mehmed Tevfik de bu matbaanın tek sâhibi oldu.

Tasviri Efkâr Matbaası, o devirde matbaa hammalı denilen ameleler tarafından el ile hareket ettirilirdi bir ufak baskı makinası ile birkaç kasa harften ibâret idi. Ebüzziya bu matbaayı Sultan Hamamında adını tesbit edemediğimiz bir pasaj (geçid) da bir yere nekleterek 1872 de yine «Tasviri Efkâr Matbaası» adı ile faaliyete geçirdi, ve ilk eser olarak Namık Kemal in «Salahaddin Eyyubi» isimli eseri ile kendisinin «Eceli Kazâ» isimli piyesini basdı. Bu küçük matbaayı aynı yıl içinde Beyoğlunda Caddei kebirde (İstiklâl Caddesinde) Galata-

sarayı mevkiine yakın bir noktada Hacıpule Pasajında bir yere nakletti; 1872 - 1873 yıllarında burada «Hadika» ve «Sirac» (Meşale) isimli gazeteleri çıkardı. Sirac'da Namık Kemal'in Vatan piyesini medheden yazıları üzerine Sultan Abdülaziz tarafından gazetesi kapatıldı, kendisi de Rodos'a sürgün olarak gönderildi. Rodosa giderken makina ve harf kasalarını Bâbiâli Caddesinde (Ankara Caddesinde) 28 numarada Mihran Matbaasına emânet bıraktı. Mihran Matbaasının (Sabah Gazetesi Matbaası) sâhibi Mihran Efendi, bu mesleğe Şinâsinin Tasviri Efkâr Matbaasında matbaa hammalı olarak girmişdi ve Ebüzziya Tevfik Beyi o zamandan tanırdı ve ona karşı bir hürmet beslerdi; üç sene kadar sonra, kendisi Rodosda iken, yine Mihran'ın delâleti ile matbaasını Bâbiâli Caddesinde 2 numaralı yere naklettirip işletmeye muvaffak oldu. 1875 de «Muharrir» adı ile ilk mecmuasını çıkartmaya başladı ve bu mecmuadadır ki yazılarında ilk defa olarak oğlu Ziya Beye izâfetele «Ebüzziya» (Ziyanın Babası) imzâsını kullanmaya başladı.

Sürgünden Abdülazizin tahttan indirilmesi üzerine 6 haziran 1876 da döndü ve İstanbul gazetelerinde yayımladığı bir ilânla bundan böyle «Ebüzziya» adını kullanacağını bildirdi. Bosna Vilâyeti mektubculuğu ile İstanbuldan ayrılmak zorunda kalınca 1880 yılına kadar matbaacılık faaliyetine fâsıla verdi; bu yıllar içinde bazı eserlerini Mihran Matbaasında basdırttı, fakat Tasviri Efkâr Matbaasını dağıtmadı; 1880 de Avrupadan getirdiği iki yeni makina ile müessesesini zamanının en mükemmel matbaalarından biri seviyesine getirdi, ve 1881 - 1882 arasında (Hicri 1299), yukarıda kaydettiğimiz gibi yeni matbaasını, Galatada Mahkeme Sokağında kendi adına nisbetle «Matbaai Ebüzziya» adı ile açdı, yine yukarıda kaydettiğimiz gibi bu matbaa kısa bir zaman sonra Çınar Sokağına nakledildi, ve Ebüzziya Mehmed Tevfik Bey bir matbaacı olarak devrinde Türkiyenin ve bütün yakın doğu ile Balkanların en itinal, en güzel baskı eserlerini vermeye muvaffak oldu, basdığı bazı eserleri Avrupada milletler arası basın - matbaacılık sergilerinde teşhir ederek takdîrâmeler, diplomalar aldı. 1890 da Londranın büyük gazetelerinden Times, bu matbaadan, matbaacılık sanatının en nefis eserlerini veren müesseseler

arasında bahsetti; büyük fransız müverrihi Ernest Lavisse de Ebüzziya ile matbaasının adını «Histoire Générale» (Umumi Tarih) isimli meşhur eserine kaydederek bir sanat kadirşinashğı gösterdi.

Geçen asır sonları ile asrımızın ilk yarısında yaşamış kalender şâirlerinden Bitli Tevfik'in bir manzumesi bu ünlü matbaanın tarihçesini şirin bir hâtra olduğu kadar Matbaai Ebüzziya'nın halk arasındaki şöretine de delildir:

Pırpırlar serveri henüz onsekiz yaş
Eşbeh bir yar peyledim sanma orta malıdır
Mürekkekli boyalı yüz el ayak üst başı
Tığ gibi bir nevcivan matbaa hammalıdır
Çapkını Galatada birkaç gün evvel gördüm
Kakülüyle târi dil heman oldu kördüğüm
Ebüzziya Tevfik'in amesinden gülüm
Tığ gibi bir nevcivan matbaa hammalıdır
İlmü irfan yolunda canla başla hizmet
Ann için atmuşdur vahşetini nahveti
Mürekkeb yalamışdır gaayet tatlı sohbeti
Tığ gibi bir nevcivan matbaa hammalıdır

Aşkî mecâzide var evliyâ kerâmeti
Yârü âğyar sezmeden dildâdeyle ülfeti
Rebii mârifettir işmar ile dâveti
Tığ gibi bir nevcivan matbaa hammalıdır
O bâzüyi sîminin himmetiyle dönen çark
Hep âsârı nefise tab'u temsil ider bak
Kendisi de takvimi aşkda bir altun varak
Tığ gibi bir nevcivan matbaa hammalıdır

Ann tavsiri hüsni benim efkârı aşkım
Durubu emsal gibi dillerde salkım salkım
Arab Camiindedir geceyle gündüz akım
Tığ gibi bir nevcivan matbaa hammalıdır

Gerçi yahn ayaklı bir şühi mülmeldir o
Ammâ timsâli iffet bir al'un heykeldir o
Ayb u kusurdan beri bir hulki ekmeldir o
Tığ gibi bir nevcivan matbaa hammalıdır
Gerçi bugün hüsni benim efkârı aşkım
İstikbâlî nüemmen matbaanın ustası
Hüsni şâma layık âsârı nefiseyi
Tab u temsil idecek Ebüzziya Matbaası

Bitli Tevfik Efendi tarafından övülmüş bir genç, yine kendi kaydine göre, matbaa hammalığından yetişerek 1898 - 1900 arasında Ebüzziya Matbaasının ustabaşısı olmuş Kosti Ustadır (B.: Kosti Usta).

Ebüzziya Matbaasının bu parlak devri,

kurucusu Konyaya sürgün edildiği 9 nisan 1900 tarihine kadar 18 - 19 yıl sürmüştür.

Konya sürgününden 1908 de meşrutiyetin ilâmı üzerine dönen Ebüzziya Mehmed Tevfik Bey Matbaai Ebüzziyayı Divan Yolunda, zamanımızda Sağlık Müzesinin bulunduğu binânın zemin katında tekrar tesis etti, ve 1909 da faaliyetine geçirdi; yetişmiş olan oğulları Talha ve Velid Beylerle birlikte Yeni Tasviri Efkâr gazetesini bu binâda çıkardı; 1913 de vefatında matbaası bu binâda bulunuyordu. Kurucusunun ölümünden az sonra Talha ve Velid Beylere kalan matbaa Divan Yolundan Çağaloğlundaki Şerefefendi Sokağında 35-37 kapu numaralarını taşıyan Münif Paşa Konağına taşındı. (B.: Münif Paşa) ve 1954 yılına kadar «Matbaai Ebüzziya» adı ile faaliyetde bulundu.

Baba, iki oğlu ve bir torunu (B.: Ebüzziya Mehmed Tevfik Bey; Ebüzziya Talha Bey; Ebüzziya, Velid; Ebüzziya, Ziyad) Ebüzziya âilesinin matbaacılığı 82 sene sürmüştür (Tasviri Efkâr Matbaası 1872 - 1880; Ebüzziya Matbaası 1881 - 1954); bu seksen iki yıl içinde Abdülaziz, İkinci Abdülhamid, İttihad ve Terakkî iktidarı, İstanbuldaki yabancı işgal kuvvetleri ve Hürriyet ve İtilâf iktidarı, Cumhuriyet devrinde Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı zamanlarında hükümet icraatını tenkid yüzünden çıkardıkları siyasî gazeteler 39 defa, matbaaları da 20 defa kapatılmıştır. Fakat Ebüzziya Matbaasının son kapanışına Ziyad Ebüzziyanın hastalanarak İsviçrede bir sanatoryumda tedâviye gitmesi, matbaanın müstahdem elinde kalarak perişan oluşu sebep olmuştur.

Ebüzziya yayımları — Gazeteci ve muharrir ve bilhassa bir matbaacı olarak Ebüzziya Mehmed Tevfik Bey telif ve terceme biyografiler, tarihi ve edebi metinler, yıllıklar (salnâme, almanaklar), takvimler, mecmualar ve gazeteler, millî kütübhanemize pek çok eser vermiştir. Bu yayınlar arasında çok önemli teşebbüsleri şunlar olmuştur:

Kitabhânei Meşâhir:

Dünyâ şöretlerinin hal tercemelerini ihtivâ eden kitabcıklar serisi..

Kitabhânei Ebüzziya:

Kâtib Çelebinin «mizânül Hakk», Ahmed Azmi Efendinin «Sefaretnâme»si gibi tarihi

metinler, Nef'i ve Şinasinin «Divan»ları, Namık Kemal'in «Kanije»si gibi manzum ve mensur edebi metinlerden mürekkebe seriler.

Mecmuai Ebüzziya:

Batılı kafası metodu ile çıkarılmış bir edebi, târihi, fikrî mecmua; 1880 - 1913 arasında 31 yıl devam etmiştir, 15 cild içinde 159 sayı yayımlanmıştır; sürgünleri, tevkifleri ve sansürlerle fâsulalara uğramış, fakat kurucunun vefâtı yılına kadar devam etmiş; tam bir koleksiyonu zamanımızda büyük kıymet ifade eder; ve bir tarih kaynağı olmuştur.

Yıllıklar, Takvimler:

Avrupa almanakları tarzında, içinde o yılın takvim mâlûmâtından başka geçirilmiş yıllâ âid mühim olayların kaydı, hâtıraları ve halkın her zaman için faydalanacağı bilgiler ve uzunca bir zaman oyalanacağı yazılar bulunan ilk senelik takvimi «salnâme» adı ile hazırlayan ve yayımlayan Ebüzziya Mehmed Tevfik Bey olmuştur. İlk salnâmesinin (yıllığın, almanaklığının) adı hicrî 1290 (M. 1873) yılı için hazırladığı ve yayınladığı «Salnâmei Hadîka»dır; bu eserin yayınlanmasından az sonra da Rodos'a sürgün gitmiştir.

Hicrî 1296 (M. 1878 - 1879) yılı için hazırlayıp basdığı «Salnâmei Ebüzziya» daha satış için dağıtılmadan hükümet tarafından matbaada imhâ ettirilmiştir; bu ağır darbeye sebep salnâmede hükümetin icraatını tenkid eden bir yazının bulunması, ve matbaada çalışanlardan birinin bunu ihbar etmiş olmasıdır. İmâdan ancak iki nüsha kaçırılabilmiştir, biri İstanbulda Bayazid Umumi Kütübhanesinde, biri de Ziyad Ebüzziyâdadır.

Hicrî 1297 (M. 1879 - 1880) senesi için «Rebîi Mârifet» adında bir salnâme takvim yayımlanmıştır; bu salnâme o tarihten hicrî 1305 (M. 1887 - 1888) yılına kadar devam etmiştir.

Hicrî 1306 (M. 1888 - 1889) - hicrî 1309 (M. 1891 - 1892) yıllıklarını «Nevsâli Mârifet» ismi ile çıkarmıştır.

«Rebîi Mârifet» ve «Nevsâli Mârifet»in hususiyeti, baskılarından fevkalâde nefâsettir; Avrupa basım sergilerinde altın madalya ile mükâfatlandırılmıştır.

«Rebîi Mârifet»in hicrî 1302 (M. 1885 - 1886) yılı için hazırlanan 5. nushasının husu-

siyeti de Türkiyede basılmış ilk resimli salnâme (yıllık) oluşudur.

Hicrî 1310 (M. 1892-1893) — hicrî 1316 (M. 1898 - 1899) arasında ancak 3 nüsha «Takvimi Ebüzziya» yı neşredebilmiştir; bu eserin adını hicrî 1317 de (M. 1899 - 1900) «Takvimünnisâ» ya çevirmiştir. 1900 de Konya'ya sürgünlük yıllarında ve sürgünden döndükten sonra artık takvim-salnâme ile uğraşmamıştır.

1943 senesinde Velid Ebüzziya, Ebüzziya Matbaasının bu gelenegini, her gün bir yaprağı koparılan duvar takvimi hâlinde, ve yapraklar altına ansiklopedik bilgiler, tarihî yazılar koyarak «Ebüzziyâ Takvimi» adı ile ihyâ etmiştir, bu takvimin neşrine de ölümünden sonra yeğeni Ziyad Ebüzziya devam etmiştir.

Siyasî Gazeteler:

Ebüzziya Âilesi tarafından Ebüzziya Matbaasında basılmış günlük siyasî gazeteler şunlardır: «Sirac» (1873), «Yeni Tasviri Efkâr» (1909), ve «Tasviri Efkâr» (1911) Ebüzziya Tevfik Bey tarafından; «Tasviri Efkâr» (1911 - 1914), «Tefsiri Efkâr», «Tafsiri Efkâr» (1914 - 1917), Velid ve Talha Beyler tarafından; «Tevhidi Efkâr» (1922 - 1925), «Zaman» (1931 - 1932) Velid Ebüzziya tarafından; «Tasviri Efkâr» (1939 - 1945) Velid Ebüzziya ve Ziyad Ebüzziya tarafından; «Tasvir» (1945 - 1949) ve «Son Saat» (1946 - 1947) Ziyad Ebüzziya tarafından.

EBÜZZİYA MEHMET TEVFKİ BEY — Politika adamı, büyük gazeteci ve matbaacı; aşağıdaki satırlar, Türk edebiyatı ve basın tarihi üzerinde kesin yetki sâhibi merhum İhsan Sungu'nun yazdığı hal tercemesidir:

«Konya'nın Koçhisar kasabası eşrafından ve Evkaf mümeyyizlerinden Kâmil Efendi'nin oğludur. 1266 (1849) da İstanbulda doğmuştur. Pek genç iken Maliyede Sergi Muhasebesinin İrad Odasına devama başladı. Kalem arkadaşı Ziya Bey (eski Maarif Nazırı Ziya Paşa) idi. Üç ay kadar buraya devam ettikten sonra Maliye Mektupçu Odasına terfi etti. Burada kaleme devam eden büyük şair Abdülhak Hâmid'le tanıştı. Kalem Şefi, Trabzon Valiliğinde vefat eden Kadri Bey, kendisine her gün Nef'i Divanından ders veriyordu. Tevfik Bey 1867 de

teşekkül eden Esham-ı Umumiye Emaneti Tahrirat Kalemî müsevvidliğine tayin olundu. Matbuat hayatına o sırada ve pek genç yaşında Ruzname-i Ceride-i Havadis'te yazı yazmakla atıldı. Şinasî'nin sâhibi bulunduğu Tasvir-i Efkârın 19 cemaziyevle 1282 (10 ekim 1865) tarihli sayısında Kemal Paşazade Said Bey'in kaleminden çıkan bir istatistik fıkrasına Tevfik Bey'in Ruzname-i Ceride-i Havadis'de itiraz etmesi üzerine Namık Kemal Tasvir-i Efkâr'da kendisine cevap verdi. Bu münakaşa Tevfik Bey'in Namık Kemal ile tanışmasına vesile oldu. Büyük vatanseverle bu tarihte başlayan arkadaşlığı samimî bir fikir ve ülkü kardeşliği hâlinde hayatlarının sonuna kadar devam etti. Tevfik Bey Namık Kemal'in teşviki ile Tasvir-i Efkâr'a yazı yazmaya başladı, Şinasî Efendiye yakından ve ona sevgi ile bağlandı; o sırada Namık Kemal ile arkadaşlarının memlekette meşrutiyeti tesis etmek üzere kurdukları İttifak-ı Hamiyet'e dahil oldu. Sonradan Yeni Osmanlılar adını alan bu cemiyetin faal âzasından biri de Tevfik Bey'dir.

«11 zilkade 1284 (6 mart 1868) te Şûrayı Devlet Reisliğine tayin olunan Midhat Paşa, birçok değerli adamı Şûrayı Devlette topladığı gibi Tevfik Bey'i de Şûrayı Devletin Maarif Dâiresine mülâzım olarak aldı. Maarif tarihimizde mühim mevkii bulunan 1286 (1869) tarihli Maarif Nizamnamesini bu dâire hazırlamış ve Midhat Paşa'nın takdirini kazanmıştı. Midhat Paşa'nın Bağdad Valiliğine tayin olması üzerine (1869) Şûrayı Devlet Reisliğine gelen Yusuf Kâmil Paşa Şûrayı Devlette yaptığı tensikatta Tevfik Bey'i Adliye Dâiresi mülâzımına geçirdi. Orada Suphi Paşazade Ayetullah Bey de Tevfik Bey'le tanıştı. Tevfik Bey Şûrayı Devlete devam ettiği sırada «Terakkî» gazetesi ile Diyojen isimli mizah gazetesine yazılar yazıyordu. Bu arada Diyojen'in 23 eylül 1871 tarihli sayısında Şinasî'nin ölümü münasebetiyle ciddi ve mühim bir fıkra yazmıştı.

«1872 de kendisini büsbütün gazeteciliğe vermek üzere Şûrayı Devletteki vazifesinden istifa etti. Namık Kemal'in Reşad ve Nuri Beylerle birlikte 7 rebiulâhîr 1289 (13 haziran 1872) tarihinde çıkardığı İbret gazetesi muharrirleri arasına iltihak etti. Bu dört arkadaş

(Esbkeşan) Atçeken Horasanlı
Hacı Hasan Ağa
(Mevlâna Celâleddin Rûmî ile birlikde Horasandan
Anadoluya göç eden aşirete mensub; Koçhisarda
yerleşti; XIII. Yüzyıl)

Hacı Hâmid Efendi

İmam Nuri Efendi

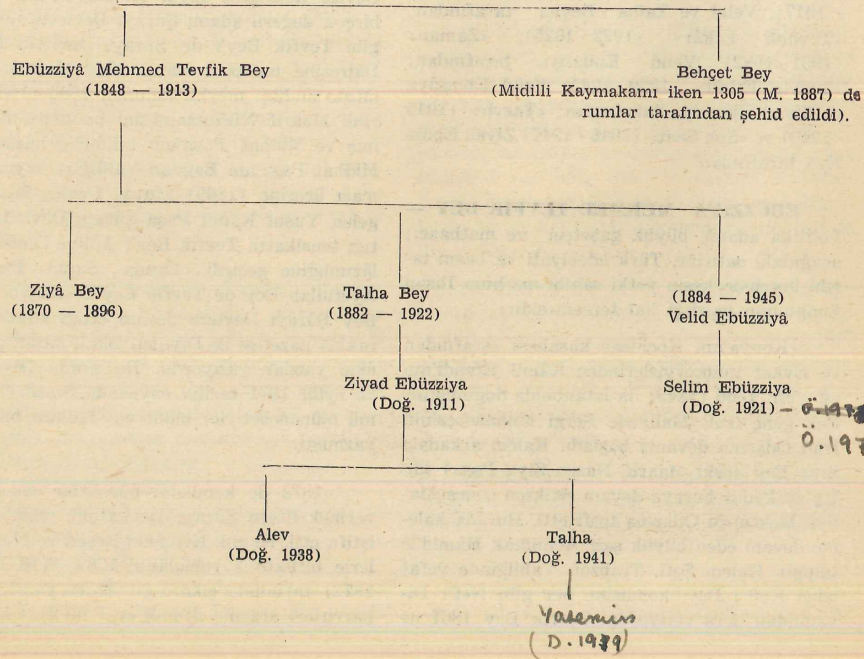
Şeyh Enbiyâ Dede

Koçhisarda Enbiya dede zaviyesinin banisi

(Bu zâtin babadan oğula evlâdı: Esbkeşan Hüseyin Ağa, Timarlı Sipâhi Esbkeşan Şehid Ahmed Ağa, T.S.E. Hacı Mehmed Ağa, T.S. Hasan Ağa, Esbkeşan Şehid Mehmed Ağa, İmam Kara Halil Efendi, Hacı Hasan Abdullah Efendi, Şeyh Mehmed Ali Efendi, Şeyh Mustafa Fazlı Efendi, Hacı Mehmed Kâmil Ağa, Hasan Ferid Hoca, Evkâf memuru Kâmil Efendi).

(... -1855) Kâmil Efendi
(Evkâf Memuru)

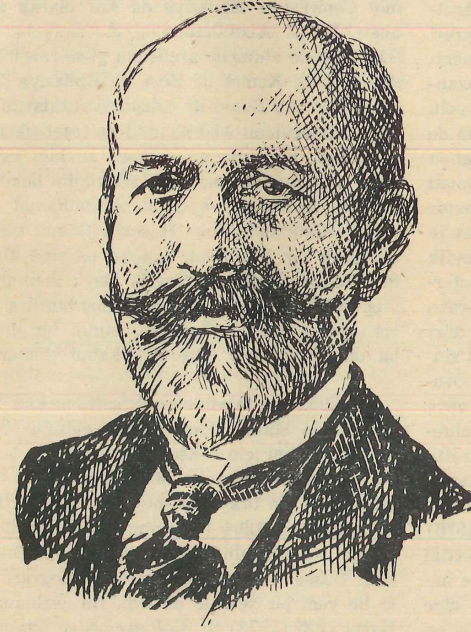
*Hanide Efendi Tokat
Müessesini (Mütessir)*



ile gazetenin müdürü Mahir Bey tarafından imza edilen ve İbret'in ilk üç sayısının başında çıkan beyannamede «Zaten kitabet mesleğinden yetişmiş olduğumuz gibi elimizden geldiği mertebe vatana bir hizmet etmeyi ve taayyüşümüzü dahi bu yolda aramağımızı arzu ediyoruz» denilmektedir, ve bu beyannâmede «En mukaddes bildiğimiz bir vazife dahi matbuat nizamnamesinin müsaid olduğu derecede doğru söylemektir» cümlesiyle bitiyordu. Tevfik Bey'in İbret'te çıkan yazıları arasında «Şık Beyle-ri Müdafaa», «Vazifeshinashk», «Maarif» hakkındaki makaleleri bilhassa dikkate değer. Şinasi'nin vefatı üzerine Tasvir-i Efkâr matbaası Mustafa Fazıl Paşa tarafından terekesinden satın alınarak Tevfik Beyle üç arkadaşına hediye edilmişti. Üç arkadaş da hisselerini Tevfik Bey'e hibe ettiklerinden Tasvir-i Efkâr matbaası Tevfik Bey'e kaldı. Tevfik Bey, «Evrak-ı Siyasiye-i Reşid Paşa» yı ilk defa olarak bu matbaada bastı. İbret gazetesi de bu matbaada basılıyordu. Gazete, şiddetli yazılarından dola-

yı hükümetçe tatil edilerek Başmuharriri Namık Kemal Gelibolu Mutasarrıflığı ile İstanbul'dan uzaklaştırılınca Namık Kemal Tevfik Bey'i de muvakkat bir müddet için Gelibolu'ya götürdü. Çok geçmeden Gelibolu'dan dönen Tevfik Bey yalnız başına 8 ramazan 1289 (9 kasım 1872) da Hadika adlı bir günlük gazete çıkardı. Namık Kemal de Hadika'nın her sayısına yazı yetiştiriyordu. Tevfik Bey Hadika gazetesi adına memleketimizde ilk defa olarak, 1290 (1873) senesi için, bir almanak neşretti. «Salname-i Hadika» adını verdiği bu eserde Hadika gazetesinde çıkan ve çoğu Namık Kemal tarafından yazılmış olan makalelerin bir kısmını koyduğu gibi o vakte kadar memleketimizde çıkmış olan Türk gazeteleri ile Avrupa ve Amerika'da çıkan gazeteler hakkında da izahat verdi. Bunlardan başka 11 senelik dahilî vak'aların kronolojisini ve birçok istatistikleri de ilâve etti. Tevfik Bey Hadika'yı çıkardığı sırada 1289 (1872) da Cüzdan adı altında bir mecmua neşrine başlayarak yalnız bir sayısını çıkardı. Hadika'nın kullandığı lisansı şiddetli bulan hükümet, 29 zilkade 1289 (29 ocak 1873) tarihinde çıkan 56 ncı sayısında gazeteyi kapattı. Tevfik Bey bunun yerine 16 muharrem 1290 (15 mart 1873) da Sıraç adı altında başka bir günlük gazete çıkardı. Namık Kemal, İbret'e yazdığı bir fıkrada Sıraç'ın çıkmasını büyük bir memnuniyetle karşıladı. Tevfik Bey de Sıraç'da fikir arkadaşına karşı samimî bir surette teşekkür etti. Namık Kemal'in, kitabların neşirden evvel Maarif Meclisince tetkiki hakkında Maarif Nezaretince alınan karar dolayısıyla İbret'te yazdığı şiddetli yazılara Sıraç gazetesi de iltihak etti. Şemseddin Sami Bey de Sıraç gazetesinde mütercim olarak çalışıyordu.

«O zaman hükümet adamları arasında oldukça revaçta bulunan «Devlet istikrarsız yaşyamaz» fikrine şiddetle hücum eden Sıraç'ın, son nüshalarında Abdülâziz'in Viyana sergisini ziyaret edip etmeyeceği hakkında yazdığı bir fıkrada Padişah hakkında ötedenberi kullanılması âdet olan elka-bı yazmıyarak sadece «Padişah» deyip geçmesi Abdülâziz'in hiddetini mucib oldu. O sırada memlekette sahne edebiyatını inkişaf ettirmek isteyen ve başarılarında Namık Kemal bulunan muharrirler ara-



Ebüzziyâ Mehmed Tevfik Bey
(Resim: Sabiha Bozcalı)

sına Tefvik Bey de katıldı. Gedikpaşa tiyatrosunda 26 zilkade 1289 (26 ocak 1873) akşamı Âli Bey'in Molyer'den adapte ettiği Ayyar Hamza ile Tefvik Bey'in yazdığı ve 1872 eylülünde neşrettiği Ecel-i Kaza piyesi oynandı. 1 nisan 1873 te Namık Kemal'in Vatan yahud Silistire piyesinin temsili sırasında halkın eseri heyecanla ve «Yaşa Kemal!» sesleriyle alkışlamaları Abdülâziz'i çok ürküttü. İbret ve Sıraç gazetelerinin şiddetli yazıları da onu gaza getirmişti. Hükümet hem İbret'i, hem Sıraç'ı kapattı. Namık Kemal ile arkadaşları Tefvik Bey, Ahmed Midhat Efendi, Nuri ve Hakkı Beyler 8 safer 1290 (6 nisan 1873) da Hepsî hapse mahkûm oldu; Namık Kemal'i Magosa'ya, Tefvik Beyle Ahmed Midhat Efendiyi Rodos'a, Nuri ve Hakkı Beyleri de Akke'ye gönderildiler. Tefvik Beyle Ahmed Midhat Efendi Rodos zindanında neşriyata devam ettiler. Ahmed Midhat Efendi zindandaki suçlu çocuklara bir okul açtığı gibi Tefvik Bey de zindandaki mahpusların yaptığı kaba saba tahatta işlerini ele alarak bunlara çok zarif bir şekil verdi. Mahpusları istidatlarına ve maharetlerine göre iş bölümüne tâbi tutarak nezareti altında yaptırdığı çeşitli ve zarif elişleri, memleket içinde ve dışında büyük bir rağbet kazandı. Hapiste bulunanlara geniş bir kazanç yolu açan bu çalışma, onların karakteri üzerinde de hayırlı bir tesir bıraktı. Tefvik Bey zindanda mahpuslar üzerinde o kadar nüfuz kazanmıştı ki bir defa yüzelli nefer prangalının üzerine saldırdıkları taburağasının hayatını, Tefvik Beyin bir küçücük işareti kurtarmıştı. Tefvik Bey Türk nesrinin geçirdiği tekâmülü göstermek üzere 1296 (1879) da Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye adı ile çıkardığı ve hayatında dört defa daha bastırıldığı mühim eserini Rodos zindanında iken tertibetti. Viktor Hügo'nun «Angelo» adlı piyesinden adapte ettiği Habibe veya Semahat-ı Aşk adlı eserini de zindanda bulunduğu sırada yazdı ve eylül 1875 te neşretti. Bundan başka Tefvik Bey, zindanda Muharri adı altında aylık bir mecmua neşrine de başladı. İlk sayısını muharrem 1293 (28 ocak 1876) da çıkardı. Tefvik Bey zindanda iken neşrettiği eserlere adını koyamadığından bu eserlerde imzasını oğlu Ziya'ya nispetle «Ebüzziya» diye atardı. Ebüzziya Rodos zindanında bin yüz on beş gün kaldıktan sonra Abdülâziz'in tahttan indirilmesi ve yerine Beşinci Murad'ın geçmesi

üzerine affedildi ve 10 haziran 1876 da İstanbul'a döndü. (Zindana 24 yaşında girmiş ve zindandan 27 yaşında çıkmıştı) Ebüzziya Tefvik, Şemseddin Sami'nin Başmuharriri olduğu Sabah gazetesinin 20 cemaziyelâhir 1293 (12 temmuz 1876) tarihli sayısında neşrettiği bir yazıda mahkûmiyeti zamanında eserlerine kendi adını koymağa imkân bulamamış olduğundan eserlerine oğlunun adına nispetle Ebüzziya diye imza koyduğunu, artık eserlerini kendi adı ile çıkarmaya bir engel kalmamış ise de o felâketli günlerinde sığındığı bir ismi artık terk edemeyeceğini, bundan sonra da imzasını Ebüzziya Tefvik şeklinde atacağını ilân etti.

«Abdülhamid, daha Şehzade iken Namık Kemal tarafından 1289 recebinde (1872 eylülünde) kendisine takdim edilmiş olan Ebüzziya'yı tahta çıktıktan sonra unutmadı ve kendisini birkaç defa saraya çağırarak iltifat etti. Mabeyn feriki Eğinli Said Paşanın delâletiyle Abdülhamid tarafından sarayda toplanmak üzere şevval 1293 (ekim 1876) da kurulan Mütercim Cemiyetine Ebüzziya da âza olarak alınmıştı. Fakat Abdülhamid'in bu cemiyete Ali Suavi'nin de alınması arzusunun göstermesi üzerine Namık Kemal ile Ziya ve Ebüzziya Tefvik Beyler Ali Suavi ile çalışmayacaklarını ileri sürdüklerinden Abdülhamid bu teşebbüsü geri bıraktı. Ebüzziya'nın yüksek zevkini takdir eden ve saraydaki merasim köşkünün bazı tezyinatını kendisine yaptırtan Abdülhamid bir aralık Beşiktaş'ta Hacı Hüseyin Bağın tanzim ettirerek bir hayvanat bahçesi tesisine almış lira maaşla Ebüzziya Tefvik Bey'i memur etmiş, hattâ bu iş için emrine almış bin lira tahsis eylemiş ise de Ebüzziya bunun için ihtisas işi olduğunu ileri sürerek kabul etmemişti.

«Ebüzziya Abdülhamid saltanatının ilk günlerinde Midhat Paşa başta olduğu halde Kanunu Esasî için çalışanların arasında bulundu. Bir aralık Kosova Mektubçuluğuna tâyin olundu ise de oraya gitmiyerek istifa etti. 21 cemaziyelâhir 1294 (2 temmuz 1877) tarihinde Bosna Mektubçuluğuna tâyin olundu. Burada iken Bosna Vilâyeti Salnamesini tipografî basıki ile yeni bir şekilde çıkardı. Bu salnamenin tarihi 1295 (1878) tir. Çok geçmeden İstanbul'a dönen Ebüzziya Tefvik Bey 1296 (1879) senesi için Salname-i Ebüzziya adıyla bir salname

basmış ise de bu salnamede kullandığı serbest lisandan kuşkulanan Abdülhamid, eserin neşrine meydan vermiyerek nüshalarını toptan satın aldırarak yokettirdi. Bugün yalnız üç nüshası elde kalan ve bir nüshası kütüphanemde bulunan bu eserde Ebüzziya, muhtelif memleketlerin durumları ve maarifi hakkında istatistik malûmatı verdikten başka bir senelik vakalardan, o sene çıkan eserlerden bahsetmiş ve Namık Kemal'in Vaveylâ'sı ile Abdülhak Hâmid'in Sahrâ'sından bir parçayı kitaba almıştı. Ebüzziya 1297 (1880) yılı için Salname-i Kamerî adı altında bir almanak daha neşretti. Gene o seneden itibaren her sene Rebi-i Marifet adı altında nefis birer almanak çıkardı. Altıncı ve sekizinci seneleri resimli olarak basılan Revi-i Marifet'ten sonra 1889 dan itibaren birbiri ardınca üç defa Nevval-i Marifet ve 1894, 1898 ve 1899 seneleri nüshalarını da Takvim-i Ebüzziya adıyla neşretti ve 1899 senesinde ayrıca bayanlar için Takvim-ün Nisa adıyla bir almanak çıkardı. Türk matbaacılık tarihinde çok önemli mevki olan bu nefis almanakların her biri Ebüzziya'nın Avrupa'da yaptığı seyahatlerden topladığı zengin malzeme, vesikalar, çeşitli bilgiler, Türk ve ecebi meşhur adamların hayatı hakkında menkıbelerle dolu resimli birer hazinedir.

«Ebüzziya Tefvik Bey 15 ramazan 1297 (10 ağustos 1880) de Mecmua-i Ebüzziya adı altında onbeş günde bir çıkar bir dergi neşrine başladı. 15 receb 1299 (2 haziran 1882) tarihli sayısından itibaren Galata'da Arab Camii bitişiğinde Matbaai Ebüzziya'da basılmağa başlanan mecmua 1 safer 1304 (7 ekim 1888) tarihli elli üçüncü sayısına kadar devam etti. O sırada mecmuaların basımdan önce Maarif Nezaretine tetkike tâbi tutulması üzerine mecmuasını kendi arzusu ile kapatan Ebüzziya, Zühtü Paşanın Maarif Nazırlığında, Hasib Efendi'nin Teftiş ve Muayene Encümeni Reisliğinde durumu müsaid görerek mecmuasını 1313 şevvalinde (1896 martında) tekrar çıkarmağa başladı. 10 nisan 1900 de Konya'ya nefyedildiği tarihe kadar çıkarmakta devam etti. Nefyinden evvel son çıkardığı doksan üçüncü sayının tarihi zilhicce 1317 (nisan 1900) dir. Namık Kemal'in birkaç eserini tefrika olarak neşreden Mecmua-i Ebüzziya, büyük vatanperverin birçok mektublarını ve Ebüzziya ile diğer

muharrirlerin değerli yazılarını ihtiva etmesi ve zamanında en güzel basılan mecmua olması bakımından hem edebiyat. hem basın tarihimiz için önemli bir eserdir.

«Ebüzziya 1303 (1886) te Kitaphane-i Ebüzziya başlığı altında bir seri faydalı kitaplar neşrine başladı. Nefyolunduğu tarihe kadar yüz on dört cüzünü çıkardığı bu seride Namık Kemal'in Tahrir-i Harabat, Takib-i Harabat, İrfan Paşaya Mektub, Mukaddime-i Celâl, Müntahabat-ı Edebiye-i Tasvir-i Efkâr (Şinasi ve Kemal), Müntahabat-ı Siyasiye-i Tasvir-i Efkâr (Şinasi ve Kemal), Barika-i Zafer, Devr-i İstîlâ, Kaniye Tarihi, Nevruz Bey, Bahar-ı Danış; Şinasi'nin Divanı, Mephusetün Anha Mübahe-sesi; Ziya Paşanın Harabat Mukaddimesi, Engizisyon Tarihi, Tartîf Tercümesi, Terci ve Terki-i Bendi; Recâizâde Ekrem'in Kudemadan Birkaç Şair; Muallim Naci'nin Sanihatül Acem ve Emsal-i İmam-ı Ali; Said Beyin Fazail-i Ahlâkiye, Sefirler ve Şebenderler; Cevdet Paşanın Kırım ve Kafkas Tarihçesi; Ethem Pertev Paşanın İtlakül Efkâr; Ebüzziya'nın Nef'i, Sururi, Ezop, Büfon, Diyojen, Şamfor, Franklen, İmparator Vilhelm, Millet-i İsrâiliye eserlerini ihtiva ettikten başka eski eserlerden Sinan Paşanın Tazarruatı, Hüsnü Aşk, Hilye-i Hâkaani, Hayriye-i Nabi, Tabsire, Kocuşu Bey Risalesi, Hülâsatül İtibar, Sefaretnameler, Zafername-i Sâbit, Mizânül Hak ile yemilerden Ahmed Rasim, Necib Asım, Tahir Beyler'in ve başka muharrirlerin birçok eserleri vardır.

«Ebüzziya 1299 (1882) de Kitaphane-i Meşahir başlığı altında meşhur adamların hayatlarını havi bir seri eser neşrine başlayarak Gutenberg, Galile, Napolyon, Diyojen, Franklen, Hasan Sabbah, Büfon, Ezop, Bermekilerden Yahya, Harunürreşid ve İbni Sina'ya aid olanları çıkarmıştır. Ebüzziya bunlardan başka 1305 (1888) te Namık Kemal'in tarihini neşre başlamış ve eserin methal kısmını çıkarmış ise de Abdülhamid'in iradesiyle toplatılmıştır. Şinasi ve Namık Kemal'in eserlerini millîtetmek ve onları yaymak için son derecede inmet sarfetmiş olan Ebüzziya, Namık Kemal'in eserlerinden topladığı dikkate değer ibareleri «Cümel-i Müntahabe-i Kemal» adı altında üç defa bastırılmış ve Namık Kemal'in ve-fatında hayatını anlatan ayrı bir risale çıkar-

mıştır. Ebüzziya, Lûgâti Ebüzziya adıyla resimli ve dikkate değer bir lûgât yazarak bir kısmını bastırması, Şinasi'nin ilk defa 1280 (1864) de, ikinci defa 1287 (1870) de bastırıldığı Durub-ı Emsal-i Osmaniye'sini birçok illâvelerle 1302 sevvalinde (1885 temmuzunda) neşretmiştir.

«Güzel sanatların her sahasında büyük bir zevk sahibi olan Ebüzziya Tefvik Bey, 1892 de İstanbul Sanat Okuluna Müdür oldu. 1894 te Şûrayı Devlet Bidayet Mahkemesi âzalığına tâyin edildi. 15 muharrem 1305 (3 ekim 1887) te Ulâ Evveli rütbesini aldı. Abdülhamid devrinde birçok defalar hiçten sebeblerle tevkif edilerek isticvab edilen Ebüzziya, 10 nisan 1900 de gene hiçten bir sebep yüzünden henüz Galatasaray Lisesinde talebe olan onsekiz yaşındaki büyük oğlu Talha ile beraber Konya'ya nefyedildi. 1908 de meşrutiyetin yeniden ilânı üzerine İstanbul'a döndü. Antalya Mebusluğuna seçildi. 31 mayıs 1909 da Şinasi'nin Tasvir-i Efkâr'ını «Yeni Tasvir-i Efkâr» adıyla sekiz sahife olarak neşretmeye başladı. Basım, tertibi, çeşitli ve ciddi mündericatu ile yayım tarihimizde önemli bir mevkii olan Yeni Tasvir-i Efkâr'da Ebüzziya bir taraftan en değerli eseri olan «Yeni Osmanlılar Tarihi»ni tefrika olarak yaydığı gibi Moltke'nin Şark Hâtıraları Tercümesini, Aleksandr Düma'nın Üç Tüfekçi'sini, Âli Paşa'nın Girid'e aid lâyhalarını, Leh ve Macar mültecilerine, Stüveys Kanalı'nın inşasına, Midhat Paşa muhakemesine, Kont Kavur ve Bismark'a, İran İnkilâbına, mebuslardan mürekkep bir heyetle Londra'ya yaptığı seyahate aid hâtıralar ve vesikaları da tefrika olarak neşretti.

«Ebüzziya İstanbul'a döndükten sonra Mecmua-i Ebüzziya'yı yeniden neşre başladı ve vefatına kadar altmış altı sayısını çıkardı. Meşrutiyetten sonra çıkardığı nefis eserler arasında kendisinin Nümune-i Edebiyat-ı Osmaniye'sinin son tab'ı ile «Ne Edat-ı Nefyi Hakkında Tetebbüat» adlı eseri, Mehmed Galib Bey'in «Sadullah Paşa yahud Mezardan Nida» sı ve Sivas Mebusu Sayın İbrahim Âlaeddin Gövsa'nın «Çocuk Şiirleri» vardır.

«Tasvir-i Efkâr gazetesi Kâmil Paşa Kabinesi tarafından 25 aralık 1912 de kapatıldığı için yerine Ebüzziya, İntihab-ı Efkâr gazetesi ni çıkardı. 11 ocak 1913 tarihli sayısında çıkan

başmakale üzerine bu gazete de hükümetçe kapatıldı. Yerine 13 ocak 1913 te Tefsir-i Efkâr çıktı. Fakat bu gazete de ilk sayısında tatil edildi ve matbaası kapatıldı. Ebüzziya da tevkif edilmek istendi. Çok sert bir havada esasen rahatsız olan Ebüzziya'nın Erenköy'ünden İstanbul'a kadar getirilmesi romatizmasını şiddetlendirdi. Evinde birkaç gün istirahat etmeğe mecbur oldu. Kâmil Paşa Kabinesinin 23 ocak 1913 te istifaya mecbur olması üzerine yerine gelen Mahmud Şevket Paşa Kabinesi, 25 ocak 1913 te Tasvir-i Efkâr'ını yeniden çıkmasına müsaade etti. Ebüzziya, yeni kabinenin yaptığı tevkifler üzerine «Yeni Mevkuflar» başlığı altında yazdığı son makalesini 27 ocak 1913 te gazete idaresine bizzat getirdi ve oğlu Velide verdi. Evine gitmek üzere köprüden Haydarpaşa vapuruna binmiş iken vapurun hareketinden önce kendisine bir fenalık geldi. Ve yanında bulunan Dr. Besim Ömer Paşa tarafından alınan tedbirlere rağmen hayata gözlerini yumdu.

«Ebüzziya Tefvik Bey; ve Namık Kemal okulunda yetişmiş değerli bir inkılâbı, bu ediblerin eserlerini memlekette neşir ve tamime çalışmış ve birçok faydalı eserlerle halkın seviyesini yükseltmeğe uğraşmış değerli bir edebiyatçıdır. Yüksek zevki, güzel sanatların her şubesinde kendisine mumtaz bir mevki temin etmiştir. Küfî yazısına yeni ve güzel bir inkişaf vermişti. Arabesk tezyinatı üstaddi. Yıldız Camii'nin iç duvarlarını süslüyor küfî yazılı âyetler ve tezyinat onun eseridir. Konya'da sürgün bulunurken de orada arabesk tezyinatlı ve küfî yazılı duvar seccadeleri işine revaç verdirmişti. Güzel yazar ve yazdığı tatlı tatlı okuturdu. Hayatında daima ileri fikirleri müdafaa etmekten geri durmamıştır. 1908 de Meclisi Mebusanında Midhat Paşanın Heykelini dikmek için verilen takriri imzalyanlar arasında o da başta gelmektedir. Ebüzziya Tefvik'in memleketi büyük bir hizmeti de Türk matbaacılığın garptaki örneklerine göre en yüksek dereceye çıkarmağa muvaffak olmasıdır. Bastığı eserlerin nefâseti, zamanında garb basım âleminin bilhassa takdirini celbederdi. «Times» gazetesinin Ebüzziya Matbaası hakkında takdirini havi fıkrasınının 1891 senesine mahsus Nevsal-i Marifet'in kabında basılan resmine baktıkça insan bunun elli dört sene (1967 de 77 yıl önce) evvel

basıldığına inanmaz ve güzelliğine bakmakla doyamaz. Laypzig'de Matbuat Cemiyeti 1890 da Ebüzziya'ya neşrettiği eserlerden dolayı bîhassa kendisine bir takdirname ve bir şeref maddesi göndermiştir. Matbaai Ebüzziya'nın her sene çıkardığı birbirinden güzel eserler, basım âleminin en yüksek merkezi olan Laypzigde Basın Cemiyeti tarafından kabul edilir ve Cemiyet tarafından basılan albüme alınır. Her sene dünyanın her tarafından gelen dört binde ziyade örnekten ancak dört yüzyü Cemiyet tarafından kabul edilerek albüme konulduğu halde Ebüzziya Matbaasında çıkan bütün eserlerin kabul edilmesi Ebüzziya'nın Türk matbaacılığını ne kadar yüksek bir dereceye çıkardığını ispat eder.

«Büyük oğlu «Ziya» sını (1870 - 1896) kendi sağlığında kaybetmiş ve bu ölümün acısı onu hayatının sonuna kadar zehirlemişti. Türk yayım âleminde mühim mevkileri olan diğer iki oğlundan Talha Ebüzziya (1882 - 1921) kendisinden sekiz sene sonra ve küçük oğlu Velid Ebüzziya ise (1884 - 1945) kendisinden otuz iki sene sonra hayata gözlerini yumdular» (İhsan Sungu; Aylık Ansiklopedi, 1945).

Elleri her işe yatkın çok hünerli bir zât idi; hattatlık iddiası yokdu, fakat arab harfleri ile el yazısı, eskilerin tâbiri ile inci gibi, pek güzeldi. Küfî hat üzerinde çok çalışmış, kendi yazdığı harflerle küfî matbaa harfleri döktürerek bu yazıyı Türk matbaacılığına da mal etmişdi, Yıldızda Hamidiye Camii mihrabı üstüfün deki çini panoda küfî hat ile besmele onun yazısıdır.

Güzel resim yapardı. Konyada sürgünde iken halıcılık ile meşgul olmuş, yine kendi yazısı ile âyeti kerimeler ve arabesk tezyini motifler taşıyan duvar seccadeleri dokutmuşdu, bunlardan birini de İkinci Sultan Abdülhamide hediye olarak yollamış idi ki hâlen Dolmabağçe Sarayında bir duvarda asılıdır.

EBÜZZİYA SOKAĞI — Yeşilköy ile Küçük Çekmece arasında kurulan Basınköy isimli yeni mahalledeki blok apartmanlara Türk basımına hizmet etmiş kimselerin isimleri verilmiş, o blok binâların buldukları sokaklara da aynı isim konmuşdur; bunlardan biri de «Ebüz-

ziya» adını taşımaktadır. Yerine gidilip bu sâtırların yazıldığı sıradaki durumu tesbit edilemedi (1967, ağustos).

Konya ile Ankarada da birer Ebüzziya Sokağı vardır.

EBÜZZİYAZÂDE TALHA BEY — Gazeteci, matbaacı, muharrir; Tasvir-i Efkâr ve Tevhidi Efkâr gazetelerinin sâhiblerinden; Ebüzziyâ Tefvik Beyin ikinci oğlu, Velid Ebüzziyânın ağabeyi, Ziyad Ebüzziyânın babası (B.: Ebüzziya Mehmed Tefvik Bey; Ebüzziya, Velid; Ebüzziya, Ziyad); 1882 de İstanbulda doğdu, Tahsilini Galatasaray Sultanisinde yaptı; bu mektebin onbirinci sınıfında ve henüz 18 yaşında bir genç iken 1900 de babası ile birlikte Konyaya sürgün olarak gönderildi; meşrutiyetin ilânında (1908) yine babası ile birlikte İstanbula dönerek Tasvir-i Efkâr Gazetesinde basın ve siyâset hayatına atıldı. Tefvik Beyin ölümünden sonra küçük kardeşi Velid Beyle birlikte Tasvir-i Efkâr ve sonra Tevhidi Efkâr gazetesinde yazılar yazdı; müttâreke senelerinde bu iki vatan perver kardeşin gazetesi, Ankara hükümetinin gayri resmî sözcüsü oldu; kardeşi Velid Bey İngiliz tarafından tevkif edilerek Malta Adasına sürülür iken Talha Bey de Damad Ferid Paşa hükümeti tarafından



Ebüzziya zâde Talha Bey
(Resim: Sabiha Bozcalı)

Bayazıddaki askerî tevkifhânedeki zindanımsı bir mahzende hapsedirildi; çelimsiz bir vücut yapısı vardı, muhâkeme edilmeden uzunca bir zaman kaldığı o zindan - mahzende teverrüm etti, tahliye edilir edilmez önce Avusturyada sonra İsviçrede bir sanatoryoma gitdi ise amansız hastalıktan kurtulamayarak 1921 de İsviçrede Azra Sanatoryomunda vefât etti. Ölümü Türk basını için büyük kayıp olmuştu. Kabri Bakırköyü mezarlığında âile hazîresindedir.

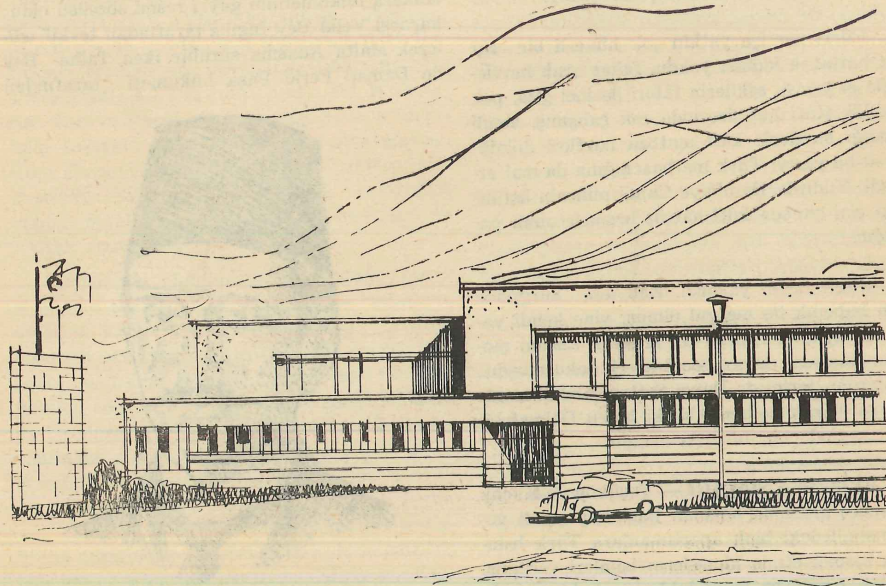
E.C.A. PRESDÖKÜM SANAYİ ANONİM ŞİRKETİ VE FABRİKASI — «E.C.A.», bu büyük sanayî şirketinin kurucuları olan yüksek mühendis Ekrem Elginkan, kardeşi yüksek mühendis Câhid Elginkan ve babaları Ahmed Elginkan'ın isimlerinin ilk harfleridir (B.: Elginkan, Ekrem; Elginkan, Hüseyin Câhid; Elginler İnşaat Şirketi). Sermâyesi 5 milyon Türk lirası olan E.C.A. Presdöküm Sanayî Şirketi İstanbulda Maltepe ile Kartal arasın-

da Türkiye'nin en büyük ve en modern presdöküm fabrikasını kurmuşdur; E.C.A. Presdöküm Fabrikası bu satırların yazıldığı 1967 yılında, bilhassa sıhî tesisât armatürleri imâl etmekde ve Türkiye ağır sanayinin yüz akı olan müesseselerden biri idi.

E.C.A.

E.C.A. Presdöküm fabrikasının kendi mâmulleri üzerindeki âlâmeti fârikası

Fabrika Maltepe ile Kartal arasında, demir yolunun deniz tarafında, Çayırılar denilen mevkîde 22,000 m² lik bir arâzi üzerinde 1957 yılında kurulmuşdur; hâlen binâları 8,000 m² lik bir sâha kaplamaktadır.



E.C.A. Presdöküm fabrikasının cepheden görünüşü

1956 yılı fabrika binâlarının yapısı ile geçmiş, 1957 fabrikasının tecrübe faaliyeti yılı olmuş, ve üstün kaliteli olmasında son derecede titiz dikkatle durulan mâmullerini Türkiye ve yabancı piyasalara 1957 yılı sonlarından itibaren vermeye başlamışdır; hakkı olan rağbeti de görmüşdür, öyle ki 1960 - 1967 arasında imâlâtı her yıl mantazaam % 40 - % 50 artmışdır.

Fabrikanın standard mâmulâtı 180 çeşide yaklaşmış bulunmaktadır, bir kaç mamul adını fabrika kataloğundan alıyoruz: «Ankastre banyo takımları, banyo bataryaları, tek gövdeli banyo bataryası, sâbit evye bataryası, döner evye bataryası, ankastre kumandalı ve kumandasız lavabo bataryası, çeşidli musluklar ve ara musluklar, sifon, otomatik rezervuar, köşe radyatör valfi, şiber valfları, stop valfları, çek valfları, düz ve köşe radyatör rakorları, faltörler, pislik ayırıcı».

Fabrikanın 180 çeşid mâmulü 1200 parça-

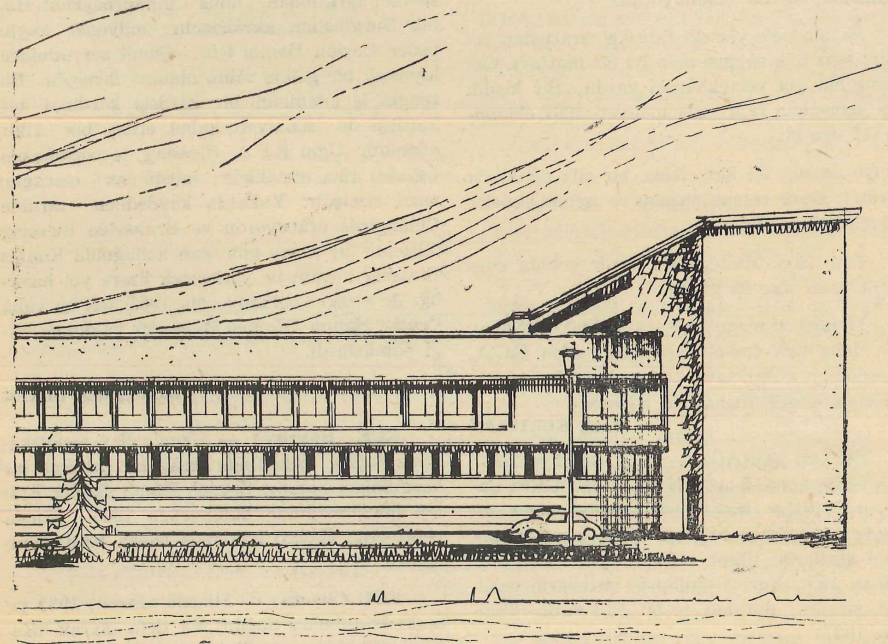
nın birleşmesi ile vücut bulmaktadır, meselâ musluğu 16 parçadan, muhtelif tip musluklar bir banyo bataryası 60 parçadan, bir kalorifer 12-16 parçadan mürekkebirdir; bu sûretle fabrikada bir sene içinde sirkülâsion gören ve her biri teker teker kontrolden geçen parça sayısı 25,000,000 un üstündedir.

Fabrikada 7 büyük atölye vardır:

1. Presdöküm Atölyesi
2. Kokıldöküm Atölyesi
3. Bronzdöküm Atölyesi
4. Makina Atölyesi
5. Polissaj ve kromaj Atölyesi
6. Montaj Atölyesi
7. Takım ve Kalıb Atölyesi.

Bu yedi atölyede birer atölye şefinin idâresinde 400 mustahsil işçi çalışmakta idi.

E.C.A. Presdöküm Fabrikası kendi standard imâlâtının dışında özel siparişleri de ka-



(Resim: Reşad Sevinçsoy)

bul ve imâl etmektedir, bu arada yazı ve hesap makinası parçaları, çamaşır makinası ve buzdolabı parçaları, otomobil aksâmı, pikap ve radyo parçaları, su saati parçaları, ve zirâî âletlere âid parçalar, likid gaz tüpleri için detantör ve musluklar yapmaktadır.

E.C.A. mâmulâtının kalite üstünlüğü üzere dikkate değer bir misal verebiliriz: Türkiyede şehir şebekelerinde en yüksek su taziyki 5 atmosferdir, her çeşid E.C.A. muslukları batı sanayinin kabul ettiği 16 atmosfer tazyika dayanıklı olarak yapılır. Bundan ötürüdür ki E.C.A. Presdöküm Fabrikası Almanya ile Avusturyaya ihrâcat yapmaktadır.

1967 de fabrikanın idâre personeli 70 kişi idi. Tek müdürlüğünde, fabrikanın kuruluşundan beri çalışan yüksek mühendis Halûk Turan, imâlât müdürlüğünde ve yüksek mühendis Fikret Çelikoğlu bulunuyordu; ayrıca çeşidli sahâlarda ihtisas sâhibi 5 mühendis çalışmakta idi. Fabrikanın büyük bir kimyâ laboratuvarı, bir etüd araştırma bürosu ve bir imâlât plânlama bürosu bulunuyordu.

İşçinin ögle yemeği fabrika tarafından verilir; ağız tadı saygısı olan iyi bir mutfağı, tertemiz bir işçi yemekhânesi vardır. Bir kişilik işçi yemeğinin fabrikaya mâliyeti 1967 ekimünde 3,5 lira idi.

İşçiye senede iki kat elbise, bir çift ayakkabı verilir; çocuk zammı yapılır ve işçinin senelik ücretli izni vardır.

Fabrikaya Maltepeden, demir yolunu köprü ile aşan şöşe ile gidilir.

Memleketimizin ağır sanayiinde istikbal için daha pek önemli işler vaad eden E.C.A. Presdöküm Fabrikasını gören duygulu bir vatandaşın göğsü iftihar ile kabarr.

Sami KURTULAN

ECCAD SOKAĞI — 1934 Belediye Şehir Rehberine göre Hasköy Nahiyesinin Pirî Çavuş ve Sütüce Mahalleleri arasında sınır sokaktır; her iki mahallenin Halic kıyısına nisbetle gerilerine düşer (1934 B.Ş.R. Pafta 17/186 ve 190). Yerine gidilip bu satırların yazıldığı sırada ki durumu tesbit edilemedi (Temmuz 1967).

ECE (Ceylân) — Türkiye güzellik krali-

çelerinden bir hanım kız, 1962 yılında 24 yaşında bulunur iken Avrupada tanıştığı yine aynı yaşda Bernard Fredrich Antonius Blessing adında milyoner bir kont ile evlenmiş, nikâh ve düğünleri İstanbulda yapılarak haberi bâzi günlük gazetelerin ilk sayfalarının yer almıştır. Ceylân Ece, «siyah sağı, iri siyah göz- lü tipik bir esmer



Ceylân Ece
(Resim: S. Bozçalı)

güzeli» diye târif edilerek aşığı ve kocası genç Kont Blessing için de mâlumat verilmiştir. Delikanlı İngiliz asıllı olub Belçikada yerleşmiş bir âilenin oğludur; büyük bir iş adamı olan babası bütün dünyada elliye yakın şubesi bulunan bir elektronik fabrikasının sâhibi ve zevcesi tarafından Tunus Cumhurbaşkanı Habib Burgiba'nın akrâbasıdır; milyoner kayın peder Ceylân Hanım için: «Şimdi servetinden kıymetli bir geline sâhib oldum» demiştir. Bu zengin iş adamının bir kardeşi kardinal, bir kardeşi de islâmiyeti kabul etmiş bir fikiî adamdır. Oğlu B.F.A. Blessing de mâşukasını izdivâcî râzî etmek için müslüman olacağını vaad etmiştir. Yukarda kaydedilen târihde Cihangirde oturuyordu ve Brukselde Blessing âilesinin bir saray gibi olan konağında Kontes Blessing unvânı ile yerleşmek üzere yol hazırlığı ile meşgul bulunuyordu. 1962 den bu yana Ceylân Hanım (Kontes Blessing) hakkında bilgi edinilemedi.

Burhaneddin OLKER

ECE (Hayriye) — Uzun yıllar memleketimiz sağılık hizmetinde ferâgatle çalışmış bir hastabakıcı hanım; Zeyneb Kâmil Sağılık Koleji muallimliğinde bulunurken 1965 yılında vefât etti; Hayatı hakkında başka bilgi edinilemedi.

ECE (Semrâ) — Sinema aktrisi; 1935 yılında İstanbulda doğdu; ilk defa olarak «Kelepçe» filminde rol aldı; sonra «Garibler Sokakı», «Avâre Şoför», «Fakir Şarkıcı», «Üsküdar

edib ve zarif bir İstanbul kibarı olarak tanınmış ve Hicrî 1181 (M. 1767-1768) de hayli yaşlı olarak vefat etmişti, Silivrikapusu dışında babası Karagöz Mehmed Paşanın kabri yanında defnedildi.

Şiirlerinde «Şâhid» mahlâsını kullanmıştır. Eyyublu Ebubekir Çavuşun mecmuasında görülmüş şu şarkısı zamanında hüzzâm ma- kaamında devri revan usûlü ile bestelenmiştir.

Bî vefâ dildâr elinden âh âh
Eylerim şeb tâ seher bi istibâh
Hasretine hâlâm oldu bak tebâh
Merhametsiz yâr elinden âh âh

Dem be dem âğyâr ile ülfettedir
Giceler tâ subha dek işrettedir
Ol vefâ düşmen aceb meşrebeddir
Merhametsiz yâr elinden âh âh

Enderundan yetişmiş şâirler, hattatlar ve musiki san'atçıları hakkında Kilerli Ahmed Reff'in yazdığı manzum tezkirede (H. 1131; M. 1718-1719) bu zât hakkındaki kıt'a şudur:

Biri dahi Mir Ebi-Bekr-i Ferid
Bî bedeldir Hak ide ömrün mezid
Enderunde misli yok bi istibâh
Mahlasın nisbeti besdir güvâh
Hattı tâlik ü divânî güzel
Neshine şeyh denüsem mahal
Yokdur akrâm desem görme baid
Nazmu inşâda yegâne hem vahid

Bibl.: Müstakimzâde, Tuhfei Hattâtin; Ahmed Refi Tezkiresi (R. Melûl Meric, İstanbul Enstitüsü Mecmuası).

EBUBEKİR FIRDEVSİ EFENDİ (Seyyid) — Onsekizinci asır hattatlarından; aslı Erzincanlıdır, pek genç yaşta İstanbula gelmiş, Küçükkriznâme Kalemine girmiş, orada kâtiblerden Seyyid Ali Efendiden sülûs ve nesih yazı öğrenmiş, sonra Divân-ı Hümâyün kâtibleri arasına alınmış ve orada divânî ve celf yazıları en güzel yazarlardan biri olarak tanınmış. Bir ara Anadolu muhâsebecisi olmuş ve hicrî 1136 (M. 1723 - 1724) da vefat etmiştir; kabri Mahmud Paşa Câmii haziresindedir.

Bibl.: Müstakimzâde, Tuhfei Hattâtin

EBUBEKİR PAŞA (Mühendis) — Bekir Paşa diye de anılır; Mühendishâne Berrî Hümayundan yetişmiş ilk asker mühendislerden, Askerî Matbaanın hakikî kurucusu denilmeye

lâyk bir sîmâ; doğum tarihi bilinmiyor, Mühendishânenin ilk sınıfının baş kalfası (öğretmen yardımcısı) Hacı Ömer Efendinin oğludur. Çocuk denilecek bir yaşta Mühendishâneye girmiş, mektebi seçkin bir talebe olarak bitirmiş, aynı mektebde muallim olmuş 1833 - 1834 arasında kaymakam (yarbay) rütbesi ile Lâğımca (İstihkâm) Alayına kumandan tayin edilmiştir. 1835 - 1836 da miralay (albay) olmuş ve dört arkadaşı ile ihtisas tahsili yapmak üzere İngiltereye gönderilmiştir; İngilterede bulunurken mîrîlivâ (paşa, general) olmuştur; memleketine döndüğünde Tüfenkhâne nâzırı (müdürü) olmuş, kısa bir müddet sonra Erzurum ve havâlisi müfettişliğine tayin edilmiştir; ve 1846 da Mühendishâne nâzırı olmuştur. Feyzini ve mesleğini borçlu olduğu bu müesseseye büyük hizmetlerde bulunmuş, bu arada bilhassa Mühendishâne Matbaasını ihyâ etmiştir bu matbaa da zamanımızın Askerî Matbaasının temeli olmuştur. Matbaada taş ve bakır üzerine grave sanatını sokmuş, Avrupa'dan getirttiği bir muallim-ustanın yanına, mektebin resme hevesli talebelerinden birkaçını vermiş (Hasköylü Rıza, Hasköylü Emin, Balath Sâlim Efendiler) ve bu gençler hem san'at öğrenmişler, hem de çok eserler vücuda getirmişler. Ebûbekir Paşa her güzel eseri kendi kesinden verdiği nakdî mükâfatarla karşılamış, askerî konularda fennî kitab terceme eden talebeleri de devletce taltif ettirmiştir.

1853 de Mühendishâne nâzırlığı üzerinde kalarak Medinei Müneverede ki kutsal binaların tâmirine memur edilmiştir. Bu vazifeyi de yüz akı ile başarmış, fakat İstanbula dönmek nasib olmayarak 1854 de Medine'de vefat etmiştir, orada Cennetül bâki mezarlığına defnedilmiştir.

Bibl.: M. Esad, Mir'âtı Mühendishâne

EBUBEKİR SIDKI — Onsekizinci asır hattatlarından, aslı Ahışalıdır; genç yaşında İstanbula gelmiş berber esnafından bir zât idi, yazıyı Hasircılar İmâmı Mustafa Efendiden öğrenmişti. Seher vaktinde dükkânını açar, müşteri gelinceye kadar ve arada eli boş kaldıkça yazı meşk ederdi. Yazılarına imza atma izni dolayısı ile yapılan törenle beraber sakal salma duasını da yapmış, her iki dinî

törene şu mısra tarih olarak söylenmiştir:

Hüsnihat Hallak Bûbekirde peydâ oldu
1173 — M. 1759 - 1760

Vefat tarihi bilinmiyor.

Bibl.: Müstakimzâde, Tuhfei Hattâtın

EBU EL-DERDÂ, EBU-D-DERDÂ —

«Dürdâ» da okunur; Sahâbei kirâmdan, arabaların İstanbul muhasarası şühedâsından, İstanbul'da biri Eyyubda, biri Üsküdar'da bu isim ile iki makamdır.

1. Makam — Eyyubda Cezerî Kasımpaşa Mahallesinde Zal Mahmud Paşa Camii kurbindedir. İkinci Sultan Mahmud zamanında 1251 (M. 1835 - 1836) yılında ihya edilmiş bir makam-kabirdir (B.: Eshâbi Kirâm Kabirleri, İstanbul'da); Sahafîler şeyhizâde Esad Efendi ve kaayinâmesinde bu kabir için şu tarih beytini kaydediyor:

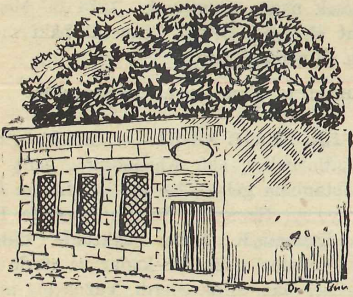
Kıldı mimârı kalem târihin inşa Es'adâ
Yapdı Şeh Mahmud Ebud-Derdâ için rânâ makam
1251

Türbenin içinde yan yana yazısız iki taş vardır. Kesme taşdan yapılmış türbe binâsının üstü çökmüş, içinde bitip büyüyen bir incir ağacı her tarafını kaplamıştır. Türbe yeri bu zâtın meşhedi sayılmaktadır. Sahâbeler levhasında hakkındaki kit'a şudur:

Züvvârın şahî gedâ
Şefaatten itme cüdâ
Ya hazreti Ebu-d-Derdâ
Şefaate ir gör bizi

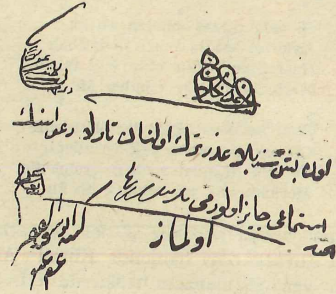
2. Makam — Üsküdar'da Karacaahmed ittisâindedir. Eyyubdaki makaama nisbetle daha mâmur durumdadır.

Ord. Prof. Dr. Süheyl ÜNVER



Ebû El-Derdâ Türbesi
(Resim: Dr. S. Ünver)

EBÜ SAİD EFENDİ (Hocazâde) — Onyedinci asır ulemasından, Sultan İbrahim ile Dördüncü Sultan Mehmedin şeyhül'islâmlarından; hicri 1002 (M. 1593 - 1594) de İstanbul'da doğdu, babası Şeyhül'islâm Mehmed Esad Efendi, onun babası da Şeyhül'islâm ve ünlü müverrih Hoca Sadeddin Efendidir (B.: Esad Efendi, Mehmed; Sadeddin Efendi, Hoca). İs-



Ebû Said Efendinin bir fetvâsı
(İlmiye Salnâmesinden)

tanbulun çok zengin ve nüfuzlu bir ilmiye âilesinin evlâdı olarak geniş imkânlar içinde yetişti, ve ilmiye mesleğinde sür'atle yükseldi, 1030 (M. 1620 - 1621) da Şam kadısı, 1032 (M. 1622 - 1623) de Bursa kadısı, 1034 (M. 1624 - 1625) ve 1036 (M. 1626 - 1627) da iki defa İstanbul kadısı, 1038 (M. 1628 - 1629) de Anadolu kadı askeri, 1039 (M. 1629 - 1630) da Rumeli kadıaskeri oldu. Henüz 36 yaşında iken ilmiye mesleğinin son durağına varmıştı ve yine o yıl içinde azledildi; artık şeyhül'islâmlık sırasını bekleyecek idi; on yıl, kışın İstanbul içindeki sarayında, yazın Boğaziçindeki yalısında, debdebeli, tantanalı bir kibar zengin hayatı sürdü; 1049 (M. 1639 - 1640) ikinci defa Rumeli kadıaskeri oldu, bu makamda bulunur iken asrın büyük şâiri Şeyhül'islâm Yahya Efendinin ölümü üzerine 18 Zilhicce 1053 (M. 27 Şubat 1644) de şeyhül'islâm oldu. Bu ilk müftülüğü iki seneden az sürdü, Sadrazam Cıvankapucubaşı Mehmed Paşa ile geçinemediği için 29 Zilkaade 1055 (16 Ocak 1646) de azledildi.

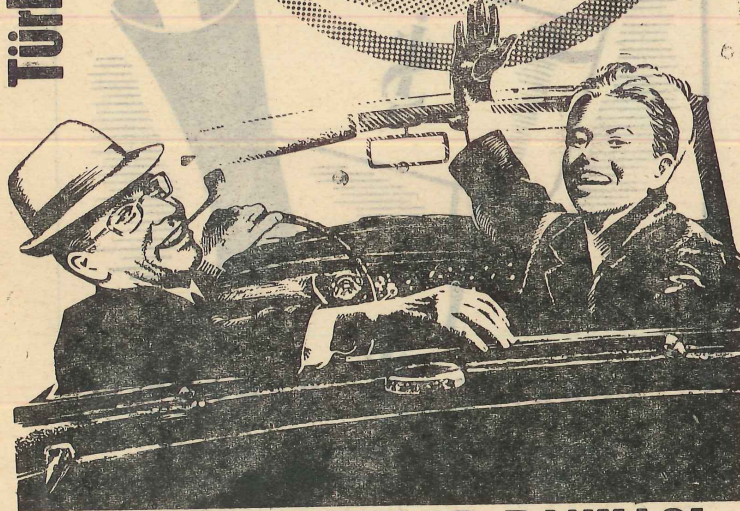
17 Ramazan 1061 (M. 3 Eylül 1651) de Karaçelebizâde Abdülâziz Efendinin yerine (B.: Abdülâziz Efendi, Karaçelebizâde) ikinci defa şeyhül'islâm oldu, ve bu sefer ilmiyenin bu en

MİLLİ TASARRUFUN SEMBOLÜ



TÜRKİYE  BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

Türkiye Vakıflar Bankası



TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI

MAZİ VOT
Türkiye Vakıflar Bankası

FAZLA YORGUNLUKTAN İLERİ GELEN
Vücut kırıklığına karşı

OPON

OPON, baş, diş, adale, sinir ağrılarını teskin eder
OPON, grip ve nezle başlangıcında birçok fenalıkları önler
OPON, günde 6 tablet alınabilir

Yeni Ajans: 7438

TDV İSAM
Kütüphane Arşivi
No 26.551



GÖRÜNÜŞ, KALITEMİZİ
BELLİ ETTİĞİ GİBİ;

SAYAS REKLAM - ANKARA

YILDA **3** BÜYÜK
GEKİLİŞ DE

KAZANMA
ŞANSINIZI
ARTIRIR

Vadeli her 50,
vadesiz her 100
liraya bir kur'a
numarası

SÜMERBANK

Fiyatı : 350 Kuruştur